

Адыгэ

Мажэ

ТЫЗЭКЪОТМЭ - ТЫЛЪЭШ!
1923-рэ илъэсым
гъэтхакэм
щегъэжыагъэу кыдэкIы

Голос
адыга

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет-Хасэм ыкIи и Правительство ягъэзет

№ 248 (19761) ШЭМБЭТ, ТЫГЪЭГЪАЗЭМ и 25-рэ, 2010-рэ илъэс

● ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИЭП

ТелезэIукIэгъухэр

ИЛЪЭСЫМ ИКИЭУХХЭР КЪЫЗЭФИХЪЫСЫЖЪЫГЪЭХ

УФ-м и Президентэу Дмитрий Медведевым илъэсэу кызыттынэ-кIыхэрэм кIэхуэу афэхъугъэхэм яхьылIэгъэ упчIэхуэу телеканал-ищмэ къатыхэрэм занкIэу эфир-ым кIыхъэзэ ятIонэрэу джэуап-хэр къаретыжыкI. Аужырэр тыгъуасэ, тыгъэгъазэм и 24-м шыагъ. Телеканалхэм япашэхэм къатыгъэ апэрэ упчIэм джэуап къыритыжыкI, кызыттынэкIырэ илъэсым ехьылIэгъэ лъэныкъуищ Дмитрий Медведевым псэуми анахуэу ыгу кIынэжыгъэхуэу хигъэунафыкIыгъ. Ахэм ащы-щих дунэе экономическэ кризи-сым кызыдихыгъэ кIыныгъо-хэм къахэкIыжыгъэхэр зэрэ-зэхэщэгъагъэр, кIэлэцIыкIугъом епхыгъэ кIыныгъохэм нэмыкI шыпкIэм тетэу екIолIагъэ къа-фэгъотыгъэн зэрэфаер, гъема-фэр зэрэогъушхуагъэм ыкIи ма-шIохуэу къэхъугъагъэхэм кызы-дахыгъэ кIыныгъохэр, хэгъэгу кIоцI ыкIи IэкIыб хэгъэгу шы-нэгъончыагъэр, Хэгъэгу зоошхом ТекIоныгъэр кызышыхуагъэр илъэс 65-рэ зэрэхъугъэр зэрагъэ-мэфэкIыгъэр.

Джа Iофыгъо купхэм къашIэ-кIыгъагъэх нэужым телеканал-

хэм япашэхэм къатыгъэ упчIэхэм янахыбэр.

Кризисым кытегу-щылIэгъэ зэрэхигъэунэ-фыкIыгъэмкIэ, гъэхъэ-гъэшхо джырэкIэ амы-шIыгъэми, хэгъэгум продукциеу кыща-шIырэм ибагъэ про-центи 4 хэхъуагъ. Шы-нэгъончыагъэм ылъэ-ныкъокIэ лъэбкъушIоу ылъытагъ СНВ-м ехы-лIэгъэ Зэзэгъыныгъэу США-м дашIыгъэр ыкIи ащ ихэбзыхуэхэ ор-ган джырэблагъэ ра-тифицировать ышIы-гъэр. Модернизациеу ехьылIэгъэ упчIэм фэ-гъэхыгъэу кызыри-IуагъэмкIэ, Iофыр ра-гъэжыгъэ кIодый, бэ-шхо амышIагъэми, апэрэ лъэ-бэкъухэр адзыгъэх, ар замы-гъэцэкIэжыкIэ Урысыер ыпэ-кIэ лыкIотэн ылъэкIыштэп. Джащ фэдэу кIэлэцIыкIугъом, ныбжыкIэхэр наркотикхэм апышагъэхэ зэрэхъугъэм, ащ бэнэныгъэ ешIылIэгъэным, кIэлабэ зилэ унагъохэм унэ зы-шашIышт чIыгу Iахъхэр яты-гъэнхэм, чIыпIимыкощыкI нэ-шанэхуэу шыIэныгъэм хэтлэ-гъохэрэр дэгъэзыжыгъэнхэм, Москва, Санкт-Петербург, нэ-мыкI къалэхэм къащыхуэгъэ-гъэ бырсырхэм еплъыкIэу афы-рилэхэр кыIуагъэх.

Аужырэм ехьылIагъэу зэрэ-хигъэунафыкIыгъэмкIэ, зы ку-лым дебгъаштэу, адрэ купыр бгъэмысэнным упыхэ хуштэп. Ащ бырсыр кыкIыны ылъэ-кIышт. Законом зэригъэнафэрэм тегъэпсыкIыгъэу хэти ифэшхо-шэ пшъэдэкIыжы егъэхыгъэн-фае.

Джащ фэдэу хэгъэгу илIы-шхъэ нэмыкI упчIабэм шхъэ-ихыгъэу джэуапхэр къариты-жыгъэх.

СЭХЪУТЭ Нурбий.

Адыгэхэр зэрыгушхорэ цIыфхэр тилэх!

Ар щытхуэ фалIэ лIэрэн, ар фэдэ лъэпкъ Iофым кыыхыным цыгуыгъэрэн, ар зэрыгуа-зэрэр нэпэ къэбзэныгъэмрэ шIулъэгъу гъунэнчъэу илъэпкъ фырилэмрэ кызыдахыгъэр пшъэдэ-кIыжъэу ыпшъэ ежъ-ежъыгъэу рилъхъажыгъэу ары. Ар — патриот, лъэпкъэу зыщыщым ипатриот. Ба тэ ащ фэдэ цIыфху зыцIэ къетIонэу тилэр ыкIи тилэгъэр? Адыгэхэр зыщы-псэурэ зэкъош республикыным ащ фэдэ цIыфху зилъэпкъ псэмыблэжъэу фэлажъэхэрэр къащыхэдгъэщыгъэх. Ахэм афэгъэхыгъэ тинепэрэ зэхэт номер. Къыхэтынагъэхэр зэрэщылIэри тэшилэ, зэкIэ зы номерым ибгъэфшIууштэп, арышгъ, тигъэзет инэкIубгъо зымыубытыгъэ-хэм агу хэмыкIыным тыцэгъуы.

Партием пшъэрылхэр кыгъэнэфагъэх

Урысыем иполитическэ пар-тиеу «Единэ Россием» и Адыгэ шъолъыр къутамэ зимычэзыу я ХХI-рэ конференцие тыгъуасэ зэхышагъ.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутат-хэм яхэдзынхуэ 2011-рэ илъэсым гъэтхакэм и 13-м шыIэштхэм партиер зэрахэлэжышттым фэгъэ-хыгъэ программэм кытегушы-лагъ «Единэ Россием» и Адыгэ шъолъыр къутамэ и Секретарэу Iэщэ Мухъамэд. Мы аужырэ илъэсхэм республикэм соци-альнэ-экономикэ хэхъоныгъэу ышIыгъэхэм партием идепутат-хуэ Парламентым хэтхэм яа-хышIу зэрэхэлъыр ащ кыхи-гъэщыгъ.

— Экономикэ кIыныгъохэм ялэхъан партиерэ Адыгеим игъэцэкIэкIо хэбзэ органхэмрэ яIо зэхэлъэу зэрэздэлэжыагъэ-хэм яшIуагъэкIэ республикэм чIэнэгъэшхохэр ымышIыхуэ а чIыпIэм икIыны ылъэкIыгъ, со-циальнэ мэхъанэ зилэ програм-мэхэр зэкIэри къэтыухуымагъэх, — кыIуагъ М.Иащэм. — Цыф-хэм ящылэкIэ-псэукIэ нахьышIу шыгъэныр, нэбгырэ пэпчэ игу-къао, ищыкIагъэ зэхэтшыкIы-ныр, ащ Iэпылэгъу тыфэхъуныр ары пшъэрылхэ шхъаIэу тилэр.

УФ-м и Президентэу Дмитрий Медведевымрэ УФ-м и Прави-тельствоу и Тхьаматэу Владимир Путинымрэ яеплъыкIэ партием дыригъаштэзэ, къэралыгъор ыпэкIэ лыкIотэным, социальнэ-экономикэ шыIагъэр нахьышIу шыгъэным, нэмыкI пшъэрылхэу къэуцухэрэр зэшIотхын-хэм тыфэхъазыр. ХэдзакIохэм унашъоу кытфашIыгъэхэм ади-штэу «Единэ Россием» кыгъэ-хъазырыгъэ проектхуэ «Урысы-ем икIалэхэм ягъогулэхэр», «Псауныгъэр», «КIэлэцIыкIу IыгыпIэхэр — сабылхэм апай», унагъом, ным Iэпылэгъу афэ-хъуыгъэныр, нэмыкIхэри шыIэ-ныгъэм шыпхырытшыным ты-наIэ тедгъэтышт. Адыгеим хэ-хъоныгъэхэр ышIынхэм а зэ-кIэри зэрэфэлэжышттым шэч хэлъэп.

Конференцием хэлэжыагъэхэр хэдзынхэм япэгъокIэу партием ыштэгъэ программэм нэужым игъэкIотыгъэу тегушылагъэх ыкIи ащ дырагъэштагъ. АР-м и Парламент идепутатхэм яхэдзын хэлэжышт партиеу «Единэ Рос-сием» и Адыгэ шъолъыр къута-мэ иуполномоченнэ лыкIохэр агъэнэфагъэх.

Партием и Къыблэ межреги-ональнэ координационнэ совет

ипашэу, УФ-м и Къэралыгъо Думэ идепутатэу Николай Пан-ковыр конференцием кышы-гушылагъ. Республикэм шы-кIошт хэдзынхэм мэхъанэшхо яIэу зэрэщытыр кыыхигъэщызэ, ащ зэрифэшъуашэу къекIолIэ-гъэн зэрэфаер кыIуагъ, пшъэ-рылхэ шхъаIэхэм ягугъу кы-шыгъ.

Iофыгъо шхъаIэу конферен-цием кышIалэтыгъэр партием исатыр хэтхуэ АР-м и Къэралы-гъо Совет — Хасэм идепутатхэм яхэдзын хэлэжышт кандидатхэм яспискэ ыкIи зы мандат хуэрэ хэдзэкIо округхэм закъышызы-гъэлэжыгъэ кандидатхэр гъэнэ-фэгъэнхэр арых. Партие кIоцIым шызэхашэгъэ хэдзынхэм зэфэ-хысыжыгъэу афэхъугъэхэм ади-штэу, нахьыбэу зыдырагъэштгъэ кандидатурэхэр бюллетеньхэм арытхагъэхуэ, шэф шыкIэм тетэу къэзэрэуэгъонгъэхэм хэ-дзынхэр рагъэкIокIыгъ. Ащ кIэ-ухуэу фэхъугъэм диштэу 2011-рэ илъэсым гъэтхакэм и 13-м зэхэ-шэшт хэдзынхэм партием кы-гъэлэжыгъэшт кандидатурэхэм яспискэ аштагъ.

ТХЪАРКЪОХЪО
Адам.

Сурэтыр Iэшъынэ Аслъан
кытырихыгъ.

ХэмыкІокІэжъышт лъагъо кыыгъэнагъ

Цыфыр ащызымыгъэгъушэр рэр лъэужэу кыыгъанэрэр ары. Лытэныгъэшхо зыфашыштыгъэ, РСФСР-м изаслуженнэ юристэу, Урысые Федерацием наукэмкІэ изаслуженнэ ІофышІэ-шхоу шытыгъэ Къалмык Юрэ непэ кытхэтыжэп. Ау ыпсэкІэ, иІофшІэгъэ хъарзынэхэмкІэ мафэ къэси кыткІыгъу. Иныбджэгъухэми, ІэпыІэгъу зыфэху-гъэхэми шІукІэ ар агу къэмыкыжъэу зы мафи кыхэкІырэп. «Къэхалгъэм лІагъи псауи дэлъ» аІо. ІофышІу блэжыгъэмэ, цыфыгъэ пхэлъыгъэмэ, кІэгъэкъон уафэхъоу дунаим утетыгъэмэ, ахэм агу уилышты, уигугъу шІукІэ ашы зэпытышт. Къалмык Юри игъашІэ джарэуштыгъэ ыгъэ-кІуагъ — игулытэкІэ лымы-Іэсуу зы нэбгыри кыыгъэнагъэп. Ары лъэпкъми, зэрэ Урысыеуи ар зыІащымыгъушэрэр. Къалмык Юрэ имыжъосынэу Щэрджэс къалэ дэтым дэжэ ар зы-шІэштыгъэхэр кышчымыуцухэу хъурэп, гушыІэ дахэ фамыІоу блэкІхэрэп. Шыпкъагъэрэ лыгъэрэ хэлъэу дунаим зэрэтетыгъэм фэдэу джыри цыфхэм ар къахэплъэ.

Юрэ лыгъэгъашхо зэрэхэлъыгъэр Къэбэртэе-Бэлыкъарым шыпсэхуэрэм нэрылгъэу афэхуыгъ. Къош зэрэуікІэ зауу къэжъэн ылъэ-кІыштыгъэр ащ кызызтыригъэу-уцауагъ. А лъэхъаным ар Дунэе Адыгэ Хасэм итхъаматэу шытыгъэ, Налшык кышчыхуыгъэ зэщы-хъоныгъэр кызызтыригъэуцауагъ, ащкІэ адыгэхэр лъэпкъ заом хэ-мыхъэхуу кызызтыригъэнагъэх. АдыгэлІ шыпкъэм фэгъэхыгъэ фильмэм ащ лыгъэгъашхо зэрэ-рихъагъэр ІупкІэу кышагъэлъэ-гъуагъ.

Чэчэн лъэпкъыр кызызтегъэ-нэжыгъэным пае ІэнэтІэшхоу

ыІыгъыгъэр — Урысые Федера-цием юстициемкІэ иминистрэ ІэнэтІэр — зэригъэтыллыжы-гъэр чэчэнхэм ямызакъоу, дуна-им тет пстэуми агъэшІэгъогагъ. Чэчэнхэр дунаим тетфэхэкІэ Юрэ лыгъэу кызызтыригъэу ащыгъушэштэп. Ары илъэс къэс ежъхэм ямэфэкІ фэдэу Юрэ кызызхуыгъэ мафэр зыкІагъэ-лъапІэрэр, дунаим зехыжыгъэ мафэми зыкІыфэшъыгъохэрэр. Дунэе Адыгэ Хасэм хэтхэм Юрэ ащыгъушэрэп, зэфэс къэс ар агу къагъэкІыжы. Ригъэджа-гъэхэми, Іоф дэзышІагъэхэми ащыгъушэрэп.

Юрэ инэпэелъ шІагъоу къэ-нагъ Москва дэс адыгэхэм, аба-зэхэм янахыжъхэм ятхъаматэу, экономикэ шІэныгъэхэмкІэ док-торэу, профессорэу, академикэу Агырбэ Юрэ Урысыеми, Къэрэ-щэе-Щэрджэсми къащыдэкІырэ гъэзетхэм къащыхуытыгъэ итхы-гъэу «Лыхъужэ тэ тІагъ» зы-фиІорэр.

«Уадыгэштмэ — адыг!» зыфи-Іорэ гушыІэхэр Юрэ фэгъэхы-гъэ шыпкъэу шытых. Илъэпкъ зыгорэ фишІэшъунэу ышІэу ар чыештыгъэп, гупсэфышты-гъэп. Хэкум кыкІэу адыгэ горэ Москва къэкІуагъэу зышІэкІэ, ядэжэ ышэти ыхъакІэштыгъэ, ІэпыІэгъу кыфэхуыштыгъэ. Адыгагъэм кыкІырэр икъоу ащ кыгурыІоу зэрэщытыгъэм игу-гъу кышчышІы Агырбэ Юрэ итхыгъэ. Акъбэшгэ Бориси ащ игугъу ышІы зэпытыштыгъэ, зэ-кІэми шысэу аригъэлъэгъу-штыгъэ.

— Мары джы адыгэ шыпкъэ сыхуыгъ, — ариІогагъ Юрэ Ду-нэе Адыгэ Хасэм изэхэсышхо хэлэжыагъэхэм кІакІо кызы-шальгъэм.

— Европэ костюм пшыгъми,

адыгэхэм урыадыгъэжэ, — джа-шыгъум джэуап кыыритыжы-гъагъ Сирием и Адыгэ Хасэ итхъаматэ.

Адыгэхэр зышыпсэхуэрэ къэ-ралыгъохэм Хасэ зэряІэм ар лъэ-шэу шыгушІукІыштыгъэ, а хэ-гъэгъухэм ащызекІорэ хабзэхэм атетэу ахэм Іоф ашІэнэу сыди-гъуи упчІэжыгъу афэхуыштыгъэ.

Юрэ цыфыгъэгъашхо зэрэхэ-ллыгъэм имызакъоу, шІэныгъэ ини къолыгъэ. Ащ ятэу Къал-мык Хъамзэт кІэлэегъаджэу шытыгъэ, икІэлитІу шІэныгъэ куу зэраригъэгъотыштыгъэм пылыгъэ. Юрэ апэрэ классым кышчыгъэ-жыагъэу дэгъоу еджагъэ, Ленин-град къэралыгъо университетым июрист факультет кыухыгъэ.

Дэгъу дэдэу а еджапІэр къэ-зыухыгъэхэм нахэ ІофшІэлпІэ хэ-хыгъэхэр, ІэнэтІэ лъагэхэр афа-гъэшъуашэштыгъэми, Юрэ фэ-гъэкІотэныгъэхэр кызызфигъэ-федэнэу кыыригъэкІугъэп. Ащ ихэку кыгъэгъэхъы ыкІи Хъабэз район судым ипашэу агъэнафэ.

А ІэнэтІэм бэрэ Іутыгъэп. Ащ дэжыгъэм Къалмык Юрэ кы-гурэІо суд Іофым бэ зэтемыфэу зэрэхэлъыр ыкІи ар реформэ шыгъэн зэрэфаер. Ау шІэныгъэу иІэмкІэ ащ пэлэшынэу шытэ-ти, Саратовскэ юридическэ ин-ститутым чІэхъэ. Ар дэгъу дэдэу кызызриухыгъэм нэмыкІэу, юри-дическэ шІэныгъэхэмкІэ канди-датыцІэри кырапэсы. Ащ кы-кІэлэкІох шІэныгъэхэмкІэ док-тор, профессорышІэ инхэр, ин-ститутым ишІэныгъэлэжэ, икІэ-лэегъэджэ анахышІухэм ащыц мэхъу.

Саратов хэкум, институтым цІэрыІо ащыхуыгъэ Къалмык Юрэ СССР-м и Апшгъэр Совет идепутатэу хадзы. Идепутат Іоф-шІэнкІи ар къахэщы. Парламен-

тым ипашэхэм ыналэ ащ кыты-радзэ, СССР-м и Апшгъэр Со-вет хабзэмрэ цыфхэм яфиты-ныгъэхэмрэкІэ и Комитет хагъа-хэ, ыужкІэ ащ ипашэ игуадзэу, етІанэ итхъаматэу агъэнафэ. Юридическэ шІэныгъэмкІэ гъэ-сэныгъэ ин зэрэлэкІэлъыр мыщ дэжыгъэм кышчэлыгъо ыкІи къэ-ралыгъошхом иполитикэ Іоф-зехъэ лъэшхэм ахалытэу ра-гъагъэ.

Лъэпкъ Іофыгъохэм язэшІо-хынкІэ Къалмык Юрэ бэ ышІагъ. Грузиер Абхъазым зытебанэм ар зэрэмытэрэзыр, мамырэу а Іофыр зэшІохыгъэн зэрэфаер апэ дэдэ къэзыІогагъэр Къалмыкыр ары.

Юрэ ыцІэ егъэшІэрэу тикъэ-ралыгъо июридическэ шІэныгъэ

кыхэнагъ. Къалмыкым макІэп гушыІэ дахэу фалыагъэр. Ащ лъэпкъ зэхэдз илагъэп, пстэуми зэфэдэу афыштыгъэ. Респу-бликэм исудхэм унэ зэтегъэпсы-хыагъэхэр яІэ зэрэхуыгъэми ащ ишІушІэшхо хэлъ.

ЗичІыналъэ, кызышчыхуыгъэ къуаджэр икыукІэ шІу зылъэ-гъурэ цыфэу Юрэ шытыгъэ. Ты-дэ зыщэлажы, сыд фэдэ ІэнэтІэ зыІоти, Къэрэщэе-Щэрджэсыр, икыуаджэу Абзакт зыкІи зы-щиігъэгъушпагъэхэп.

Ащ фэдэ цыфышхор пасэу дунаим зэрехыжыгъэр лъэшэу гукъау. Ау цыфхэм Юрэ ащы-гъушэрэп, хэмыкІокІэжынынэу ащ лъэгъо дахэ кыыгъэнагъ.

Зыгъэхъазырыгъэр
ЕЗАО Марин.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм иунашъу

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатэу В. В. Мельниковым
иполномочиехэр ипалъэм кыпэу зэригъэтыллыжыыхэрэм ехыІлагъ

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатэу В. В. МельниковымкІэ судым унашъоу ышІыгъэм хэбзэ кІуачІэ иІэ зэрэхуыгъэм епхыгъэу, Адыгэ Республикэм и Законэу «Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутат истатус ехыІлагъ» зыфиІорэм ия 5-рэ ста-тыя ия 1-рэ Іахэ ия 3-рэ пункт диштэу Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм унашъо ешІы:

1. Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм хэдзыпІэ кой зыкІымкІэ идепутатэу Мель-ников Валентин Василий ыкъом ипалъэм кыпэу, 2010-рэ илъэсым тыгъэгъазэм и 13-м шегъэ-жыагъэу иполномочиехэр техыжыгъэнхэу.

2. Заштэрэ мафэм шегъэжыагъэу мы унашъом кІуачІэ иІэ мэхъу.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхъаматэу Анатолий ИВАНОВ
кы. Мыекъуапэ,
тыгъэгъазэм и 22-рэ, 2010-рэ илъэс
N 1591-ГС

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм иунашъу

К. К. Сусловыр Адыгэ РеспубликэмкІэ Тэхъутэмыкъое районым исуд
участкэу N 3-м имировой судья ІэнэтІэ Іугъэхъэгъэным ехыІлагъ

Адыгэ Республикэм и Конституцие ия 70-рэ статья ия 4-рэ пункт иподпунктэу «к»-м диштэу Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм унашъо ешІы:

1. Суслов Константин Константин ыкъор Адыгэ РеспубликэмкІэ Тэхъутэмыкъое районым исуд участкэу N 3-м имировой судья ІэнэтІэ илъэсищ пІалъэкІэ Іугъэхъэгъэнэу.

2. Заштэрэ мафэм шегъэжыагъэу мы унашъом кІуачІэ иІэ мэхъу.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхъаматэу Анатолий ИВАНОВ
кы. Мыекъуапэ,
тыгъэгъазэм и 22-рэ, 2010-рэ илъэс
N 1592-ГС

ЗэхъокІыныгъаКІэхэм афэгъэхъыгъагъ

Тыгъэгъазэм и 23-м пшгъэдэ-кІыжэ ягъэхъыгъэнымкІэ Феде-ральнэ къулыкъум Адыгэ Респу-бликэмкІэ и ГъэІорышІанІэ респуб-ликэ къэбар лыгъэгІэс амалхэм аІыкІохэм пресс-конференцие афыззыхишгъагъ. Ар фэгъэхъы-гъагъ Урысыем иуголовнэ-гъэцэ-кІэкІо системэ хэхъоныгъэ егъэ-шІыгъэным иконцепциехэу 2010 — 2020-рэ илъэхэм ателытагъэм.

Пресс-конференциер пэублэ псалъэкІэ кызызІуихыгъэ ыкІи жур-налистхэм яупчІэхэм джэуапхэр къаритыжыгъэх УФСИН-м АР-мкІэ и ГъэІорышІанІэ ипашэу, хэ-гъэгъу кІоцІ къулыкъум иполков-никэу Юрий Заевым. Ащ кызы-ріІуагъэмкІэ, аужырэ илъэхэм хэбзэукукыныгъэ зезыхыагъэхэу хъапсхэм ачІэхэр нахыбэ зэрэ-хуыгъэхэм ыпкъ кыкІэу уголов-нэ пшгъэдэкІыжэ зышарагъэхырэ учреждениехэм Іоф ащызышІэ-хэрэм япшгъэрылхэм хэпшыкІэу ахэхуагъ.

Урысые Федерацием иуголов-нэ-гъэцэкІэкІо системэ хэхъоныгъэ егъэшІыгъэным иконцепциехэу

ильэси 10-м телытагъэм кызы-рэдалытэрэмкІэ, уголовнэ пшгъэ-дэкІыжэ зышарагъэхырэ учреж-дениехэу Урысыем итхэм зэхъо-кІыныгъэ инхэр ащыкІоштых. ГушыІэм пае, уголовнэ хэбзэуку-кыныгъэ зезыхыгъэ цыфхэр зыша-Іыгъышт учреждениехэр Ілоу го-шыгъэштых: хъапсхэу (общэ, гъэ-лэшыгъэ ыкІи хэушъхъафыкІы-гъэ) режимым тетхэр, колоние-псэупІэхэр (кызызрыкІоу ыкІи гъэлъэшыгъэу зышальыплъэхэ-рэр). Джащ фэдэу хъапсым апэрэу дэфагъэхэмрэ пчыагъэрэ чІэсыгъэ-хэмрэ зэхатэкъожыштыгъэп. Шъхъа-фшъхъафэу ахэр алыгъыштых.

Концепциехэм кыдалытэрэ лъэныкъохэм ащыцых хабзэр зыукъуагъэхэм псэукІэу хъапсым шыряІэр нахышІу шІыгъэныр, медицинэ ІэпыІэгъоу пшгъэдэкІыжэ зышарагъэхырэ учреждениехэм шаратырэм идэгъугъэ хэгъэхъо-гъэныр, хъапсым е колоние-псэу-пІэм кыдэкІыжыхэрэр псынкІэу шыІэныгъэм хэщэжыгъэнхэмкІэ амалхэр гъэфедэгъэнхэр.

ЕЛБЭШЭ Руслан.

Джы зы упчIэ иджуап тылгъыхуэ — хэта патриоты? «Сэ сыадыгъш, сэщ фэдэ шыIэп, сэ сыадыгъ шыпкъ, адрэхэр адыгэ шыпкъэхэп» ылоу ыбгъэ еожьырэр ара? Хъаумэ кыгъотырэ мылкъумкIэ къэлэ чыжъэм унэхэр шызыщэфыхуэ, непэ ыгъотыгъэр шIомакIэу, чэщи мафи кызыхитхыштым пылгъу, ищыкIагъэ зыхуыкIэ, «тыадыгъба, зыкъо» ыIозэ ышгъэ иIоф зезыфэрэр ара?

Гупшысэр чыжъэу лъыбгъэкIотэн плъэкIышт. Ау апэрэм, ятIонэрэм ашымшцъу, ичIыгу, илъэкпкъ шIу ыльгъу къодыеу шымытэу, а Iофым зымылгъу хэзылгъу, мыпшгъыжъэу лъэкпкъ Iофым фэлажъэрэр ары, сэ сишIошIыкIэ, патриоты. Ащ фэд КIэрмыт Мухъдинэ.

Ау учIыгуужь уимысэу уилгъэкпкъ уфэгумэкIын, урипатриотын плъэкIышт. АщкIэ шысэшIоу шытых Уджыхуэ Ихъсан, Джыхъан Джантэмыр, Натхъо Къадыр, Нэгъой Ешар ыкIи нэмыкI кIалэхуэ IэкIыбым исхэр.

Патриотым кыкIырэр зэхэтфыгъэ, джы Мухъдинэ кыфэдгъэзжы. Ар охътакIэм кытыгъэ цIыф. 1983-рэ илъэсым Краснодар дэт мэкъумэщ институтым псэолгъэшIынымкIэ ифакультет кыу-хи, Инэм колхозу «Дружба» IофшIэныр шырыгъэжъагъ. Зы илъэсрэ ащ шылгъагъэу комсомолым ирайком секретарэу ащжы. ЕтIанэ партием ирайком идеологиэмкIэ секретарэу рагъэблагъ. ЦIыфхэр зэхэщэн, гъэдэлон IофымкIэ комсомолри партиери ащ «школ» дэгъу фэхуыгъэ, ахэм ямэхъанэ непэ тэгъэцIыкIуи, пэщэн Iофым нахь фэIозагъэ.

Системэр кызызэхатакуи, зэхъокIыныгъэу хэгъэгум шыкIуагъэм цIыфыбэ риутэ-кIыгъ, ащ ихьор кыхэмыкIыжышгъуэхэри кэхъу-гъэх. Ау Мухъдинэ псынIкIэу кыгурыIуагъ ор-орэу пшгъэ пIыгъыжынын зэрэфаер. IофшIапIэхэр зызэхэзыхэм, сатыур ары урышIэнэу а лгъхъаным кыэнгъагъэр. КIалэм ащ зыфигъэзагъ. Непэ Мухъдинэ ифирмэу «НэфкIэ» зэджагъэм тучан пчъагъэ кыхеубытэ, ахэм нэбгыри 100-м ехъумэ Iоф ашашIэ. Адрэ «сыадыгъ» зылорэм афэмидэу, имылгъу хилгъхъэзэ адыгэ Iофым ар фэлажъэ. Ащ ишы-хъат кIэлэцIыкIу коллективу зэхичи, «Нэф» зыфиу-сыгъэр. Урыс псэупIэу Инэм кышхыгъуэ, шеджэгъэ кIалэр адыгэ Iофым кыфэзы-гъэушыгъэмкIэ сеупчIы.

Ащ кызызэриIорэмкIэ, институтым зычIэсым адыгэ Iофым ишыпкъэу пыхъэгъагъ. А лгъхъаным адыгэ кIэлабэ мэкъумэщ институтым чIэсыгъ. КIалэр адыгэ Iофым фэзышцагъэр гъэнэфагъэу кыIожынынэу ышIэрэп, ау яни, яти, ятэгъи адыгагъэм, цIыфыгъэм зырагъэукIэу пылгъыгъэх.

Нэбгырэ мин 20 фэдисэу Инэм шыпсэурэм шыщэу мини 6 — 7-р адыгэх. Ахэм ащышхэр дунаим зехыжы-

Зэхэт номеры патриотизм, патриотхэм яхыIлэгъэшт залом, зэкIэм сшгъэ кыхыагъэр КIэрмыт Мухъдин ары. Илъэсыбэ хъугъэу ар АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутат, мылкъукIэ тхъа-мыкIэп, ау кыIлэгъыгъэр дзыом рилгъы тетIысхыагъэу шысэп, лъэкпкъым фи-гъэкIодыштым шгъхасырэп, цIыф Iуш, кыIлоштыр ешIэ, тэрэзэу ыльытэу кыIорэ гушылэм демыгъэштэн плъэкIырэп, де-путатыгъор чIинэным темышыныхъу ежъ шIотэрэзыр кыIоу бэрэ кыхэкIы, нахь тхыагъэпцIыхэр е нахь къэрабгъэхэр ащ кыIлоштым ежэхуэ бэрэ кыхэкIы.

Мухъдинэ, ищыкIагъэмэ, къаигъагъэ, пытагъэ кызыхегъафэ, арыш, цIыф-мэ аIоу зэхэпхышт «мыр цIыкIу, ау лъабжъэ». Джары сигерой сэ зэрэслэгъурэр.

ОХЪТАКIЭМ КЪЫТЫГЪЭ ЦIЫФ

хэкIэ зыдалгъащт кэхалгъэр IыгъэкI дэдэ «перестройкэм» игъом хъугъагъэ. Мухъдинэ поселкэр кыкIлхыи, цIыфхэр кыугъоигъэх, кэхалгъэм изытет тегушылагъэх. Ащ Iоф шызышIэштым лэжъапкIэ фигъэуцугъ, кэхалгъэр къашы-хыагъ. НэмыкI Iофтхъабзэхэри ащ кыкIэлгъыкIуа-гъэх.

Мы чIыпIэм сышегупшы-сагъ, чылэм хыхъуэ «неуш

хэм ариIуагъ Краснодар кон-цертхэм, Мыекъуапэ музей-хэм, кыушгъэхэм ышэхуэ ышIынэу. Дэгъоу еджэхэрэр Сирием ышэнхуэ гушылэ ари-тыгъ. А зэпстэури Мухъдинэ ыгъэцIэкIэжыштыгъ. «Нэфым» кыхыхъэрэм ипчъагъэ хыхъо-зэ джы 200-м нэсыгъ. Мы кол-лективыр зышылэм кышце-гъэжъагъэу нэбгырэ мин фэ-дизмэ зышцагъсагъ. Ныбжы-кIэхэр клубым къахIохуэ, къэ-

кIуачIэ кыреты.

Илъэс къэс ежъ кIэлэцIыкIу кыэшъуакIохэм анэмыкIэу шIэныгъэлэжхэр, журналист-хэр, орэдыIохэр ыкIи искусс-твэм инэмыкIырэ IофшIлэхэр зыхэт купышхо Мухъдинэ адыгэхэр зыщыпсэурэ къэ-ралыгъохуэ Тыркуем, Сирием, Иорданием, Израиль ещэх. Мафэ къэс зыдэшылэштхэр, зыIукIэштхэр гъэнэфагъэх. Концертхэм ямызакъоу кIэ-лэджакIохэр ялгъухэм аIо-кIэх, адыгэ унагъохэм арэсых. НыбжыкIэхэр зэпблагъэ мэ-хъух. Ежъ зэрилгъытэрэмкIэ, мыщ фэдэ Iофтхъабзэхэм адыгэу IэкIыбым шыIэхэмкIэ мэхъанэшхо яI. НыбжыкIэу адыгэ чIыгужыым егъашIэм кэмьыкIуагъэу, тищылэIкIэ-псэукIэ зымылгъэгъугъэм Адыгеим илIыкIоу творче-скэ купэу кIорэр культурэм изехъэкIо къодыеп, адыгэ чIыгужыым итамыгъэ мэхъу. Къэралыгъо псау зыдэлэжъэн фэе Iофыгъор изакъоу кIалэм ышгъэ релгъыхъы.

Непэ Мухъдинэ Iофыгуа-бэмэ агъэгумэкIы. Ахэм ащыщ еджапIэхэм адыгэбзэ урокэу ачIэлэлым ипчъагъэ нахыбэ шIыгъэныр, Адыге-им икыалэхуэ е нэмыкIырэ псэупIэхуэ урысыр кызыбэ-кIыхэрэм (Инэм, Яблонов-скэр, Мыекъуапэ, Адыгэ-кы-лэ) кIэлэцIыкIу IыгъыпIэхэм адыгэ группэхэр къащызэ-Iухыгъэнхэр. Тисабыйхэр еплгъынхэр альэкIынэу телека-нал шыIэнэу ыкIи нэмыкIхэр. КIалэм шытхуэ кызыфи-хыжынынэу арэп, а Iофыгъо-хэм язэшIохын ышгъэхэкIэ хэ-лэжъэшт, кIуачIи имылгъуи хилгъащт.

Илъэс зытфыхыкIэ узэкIэ-Iэбжыымэ Мухъдинэ сеуп-чIыагъэ Iофэу зыпылтымкIэ зэрэдепутатым ишIуагъэ къа-кIомэ. ИеплгъыкIэхэр непи зэ-блихуыгъэхэп.

— Непэ сIлэр зэкIэ сIлэу депутатэу сыхадзыгъ. Арыш, депутатэу сыхадзынымкIэ симылгъу ишIуагъэ къэкIо-

гъэн ыльэкIышт. Ау сызэрэ-депутатым пае сIлэр згъоты-гъэп, — еIо ащ.

КIэлэ Iушым сырэ упчIи джуап тэрэз фыриI. Гушылэм пае, непэ мылгъу зилэ пстэу-ри депутат хуэнэу фай. Мылгъу-кушхо зыгъэзекIорэ цIыфым Iофышхо ешIэ, уахъти иIэп зэ-хэсыгъом кIонышгъ, законыр апэрэ, ятIонэрэ, яцэнэрэ еджэ-гъухэм ащызэхифынэу, етIанэ ыштэнэу. Арэу шытми, де-путатынэу фай. Ащ егупшысэу кыхэкIымэ сеупчIы.

— Шыпкъэ, ышгъэхэкIэ депутатыгъор кызыфигъэ-федэу парламентым хэтыр макIэп, — еIо ащ. — Непэ мылгъу зилэу шыIэр бэ. Ау ахъщэ уилэIкIэ, къэралыгъор зэбгъэфэн плъэкIыштэп, уимылгъуи зыми кыгъэгъу-нэштэп. Арыш, зэкIэри де-путатынэу фай. Адыгеим иза-къоп, ар зэрэ Урысыеуи шы-хабз. Шыпкъэ, непэ пашэр депутатымэ дэгъу, ау ар цIыф-мэ яIоф егъэгумэкIымэ, нахь дэгъужь.

БэшIагъэу зы лгъэныкIо гу лыстагъ. Зызыгъэпатриотхэ-рэм IэнатIэ ямыIэфэ хасэм макIох, лъэкпкъ Iофым «фэгумэкIых». Ау хэбзэ IэнатIэр зыгъотыкIэ, изекIуакIэ нэмыкI шыпкъэ мэхъу. Ау Мухъди-нэ ахэм афэдэп, лъэкпкъ Iофым еплгъыкIэу фыриIэр зэрихъо-кIырэп.

Мы гупшысэр депутатхэми япхыгъэу шыт. ЦIыфым кан-дидатэу зыкызыгъэлгъагъо-кIэ, хадзыным пае узыхимы-гъэдэлон шыIэп. Ау зыхадзы-хэкIэ, мэгузажъо ипIалгъэ имыкIызэ, ежъ ышгъэ иIоф-ригъэкунэу. Сыхэукъоу кы-чIэкIымэ, дэгъу, ау ары сэ Iофыр зэрэслэгъурэр. ЦIыф кызызрыкIом депутатыр фэгумэкIэу плъэгъугъа? — сеупчIы КIэрмытым.

— А кызызрэпIуагъэр ары нахыбэрэм зэрэхъурэр, ау цIыф кызызрыкIом ищылэ-ныгъэ нахышIу шIыгъэным фэлэжъэрэ унашгъохэри тшгэ-хуэ кыхэкIы.

Мухъдинэ зы цIыф нэфэу непэ лъэкпкъым хэт. КIалэр лъэкпкъ Iофым зэрэпылтым шIошгъунынэу кыпхелгъэ шыIэныгъэр нахышIу хуунымкIэ. Мылгъу зилэ пстэури ащ фэдагъэмэ, адыгэ Iофыр нахь кIэкIыштыгъэу кыпшIуегъэшIы.

СИХЪУ Гошнагъу.

шгъуыкыхэкIэ зылорэ пстэуми цIыфхэр кызызрямыдэлү-штым. Ау Мухъдинэ къедэлү-гъэх... Сэ сишIошIыкIэ ащ мэхъанэшхо иI.

Ау кIалэм а Iофтхъабзэхэм апэкIи кэшхокIо куп зэхич-цэнэу фэагъ, ащ ежъ исабый-хэри хэтыхэмэ шIоигъуагъ. Ащ тетэу Инэм дэт чырбыщ заводым иклубэу зыпари зы-чIэмыхъажырым кэшхокIо куп шызэхышгъэ ыкIи репети-циехэр ащ шашIыхуэ рагъэ-жъагъ. Къашгъохэр языгъэ-шIэштырэм пшынаомрэ ышта-гъэх, ахэм ежъ иахъщэ шыщ лэжъапкIэ афигъэуцугъ. Кол-лективым «НэфкIэ» еджагъ. А гушылэр атетхагъэу фут-болкэхэр кIалэхэми пшъашгъэ-хэми афаригъэдыгъэх.

Зэхэщэным фэлэзэ кIалэм коллективым хэт кIэлэцIыкIу-

шгъохэ къодыеу шытэп. Адыгэ къашгъомкIэ ахэр адыгабзэм, адыгэ шэн-зэхэтыкIэхэм апэ-благъэ мэхъух. НыбжыкIэхуэ «Нэфым» хэтхэр Iэдэб ахэльгъу джэгухэм къащэшхо, адыгэ шэн-хабзэхэр зэрахъэх, лъэкпкъ зэхашIэ яIэу кыэтэджих. А зэ-пстэуми Мухъдинэ мэхъанэшхо ареты. «Нэфым» хэтыгъэм е хэтым адыгэу иIэу кыэтэджих, коллективыр «лъэкпкъ еджапIэ» фэхъу. НыбжыкIэхэм Мухъ-динэ шIукIэ агу кынэшт, еджа-пIэр къаухуэ шыIэныгъэм игъо-гу зытэхъэхэкIэ, зэрэадыгъэхэм рыгушхоштых, унагъо ашIэми ясабыйхэм «Нэфым» зэрэхэ-тыгъэхэр къафалотэшт. Ахэм зэкIэм Мухъдинэ IукIэгъэ ма-фэ зэрафэхъуштым сицыхъэ телъ. Лъэкпкъ зэхашIэм имэ-шIуач «Нэфым» хэтыгъэ пэпчэ кызызэрэхэнэштым, исабыйхэм ар зэрахильхыащтым Мухъдинэ

Илъэсхэр бжыхъэкӀэ чъэпэу кыттесэ, тигукъэкӀыжхэр кӀэнэхэщӀ, цыф цыкӀур зэгорэм дунаим ехыжы. ЩыӀэныгъэр — охътэ мэхъанэнчӀ, зы зэплӀэкӀыгъу, зы нӀпӀэ зэтэгъ-огъу. ПшӀэнэу узыфифэрэр кӀэнэу кӀэогъанэ, узыфимыфэрэр — кӀэкӀошт мафэм гугъэ охътэнчӀэу ретыжы.

Гу къабзэр зэманым икӀэгъэстэн

МуӀед лӀэпкыгъу илагъ. ИщыӀэныгъэ иаужыр мафэхэм анэс адыгэ лӀэпкыым ыкӀо шыпкӀэу шытыгъ. ЩыӀэныгъэм ишӀыпкыагъ МуӀед тапашхъэ кырилхъэрэр, цыфым идхагъ икӀэтынхэр зыфӀэгъэхыгъэр.

«ШӀуипчыхъэ шӀу, Алахымынэ шӀу зыщифӀэн силӀэпкыгъу лӀапӀэхэр!» — мы гушыӀэхэр МуӀед икӀэтынхэм япӀублӀэ гушыӀэ кӀодыештыгъэп, ищыӀэныгъэ кыщицгъэшӀыпкыжыштыгъэ гушыӀэх.

ЩыӀэныгъэм игушысӀэ дихыыхыгъэ цыфыпсэм кыгъашӀэрэр зы охътэ кӀэкӀэу кыщӀэху, ришӀжыгъэ гушысӀэр ыкӀэм нэмысынӀэ шынӀэрэм фӀэдэу, ищыӀэныгъэ шӀхъамысыжыгъу фежӀэ. Ащ фӀэд МуӀед. Ащ илъӀэуж иӀофхэмкӀэ, идунӀететыкӀэкӀэ нэрылӀэгъу. Зыуж итыгъэ гушысӀэм ыкӀопсхэр икӀэтынхэм кыащигъӀэгъогъэ цыф пӀпчӀ ищыӀэныгъэ кыщыхъэжыжы. КӀэлэгъаджхэр, уса-кӀохэр, искусствэм иӀофышӀэхэр,

лӀыж шӀхъац тхъуагъэм шыкӀэдзагъу, кӀэлакӀэху гъогуанэ теуцагъэхэм ащыкӀэкӀыжыгъу, ныбжыкӀэ зэтемыфэрэ цыф шыӀэныгъэ лахъхэм МуӀед зы гушысӀэ ахилгъагъоштыгъэр — ар кыткӀэхъухъэхэрэм зӀ-Ӏэпахыр гъӀшӀэ гушысӀэ. МуӀед цыфым ыпсӀэ икӀежапӀэ кыгъӀэгъоштыгъэ, цыфым ымыгъӀэгъоу — ымыгъӀэракӀэу, ау шыӀэныгъэ бай кӀезытӀэу иӀэ кӀутамэхэр нафӀ кышӀыштыгъэ. Цыфым ищыӀэныгъэ кӀэбгъӀэгъоштыгъэ макӀэ, ащ ыгу шыхъэрэр кӀэпшӀэным пае, зы гушысӀэ лӀэгъо хъхыгъэ тепшӀэн фае. МуӀед ар фызшӀоӀкыштыгъэ, теу-щыӀэн кӀодыер армырӀэу, шыӀэныгъэм еплъыкӀэу фыряӀэм зыфишӀэхӀэ цыфхэри кыфӀэразыштыгъэх. «ГъашӀэр Алахъэ Ӏоф» аӀо. Зэман блӀэкыгъэм кыгъоу цыф гъашӀэри ахъ-рӀэт дунаим хъхъажы, тигукъэкӀыж закӀохэр ары кӀанэрэр. АхӀэми гъашӀэу яӀэр тӀэ тӀэпсӀуф. ЛӀэуж зӀблӀэдзэу

цыфым кыгъанэрэр иӀофхэр, игъэ-хъагъэхэр, ибынхэр ары.

МуӀед икӀэтынхэм цыфхэр яжӀэ-щыгъэх, илӀэжыгъэ ихъяр цыфхэм анигъэсыштыгъэ, уасэрэ лӀытэныгъэр ащигъотыгъэ, ибынымэ яӀэшӀугъэ, макӀэми, адилӀэгъугъэ. Ащ инасып кымыыхыгъэр зы — шыӀэныгъэр дӀэгъугъэкӀэ зэрамыгошӀэр ары.

Журналист бӀахымы кыкӀэныгъэр телевизионнӀэ кӀэтын закӀохэр арӀэп, усӀэ дӀэгъухэри кытфигъэнагъ. ИусӀэхэм янахыбӀэр нӀшхъӀэ, лӀэпкыым, цыфхэм ыгу зӀрафӀэузырэр ахӀола-гъо.

МуӀед ытхыгъэхэр усӀэхӀэп — орӀэд хъазырых. Ытхыгъэ орӀэдым ежымы инӀэпӀэплӀэ мыкӀодыжыын хӀэлӀэу кычӀӀэкӀын...

ЕжӀ цыфхэм ядӀэхагъэ зашӀо-мы-Ӏофыж охътэ хылыгъэм гукъыдӀэчӀыр кӀэпӀэтыжӀэу, цыфыгъэм, шӀум, дӀэ-хагъэм уатегушыӀэныр кӀын. Ар гу къабзӀкӀэ умышӀэмэ, цыфхэм шӀо-рышӀыгъэр зӀхашӀӀэц. Ау угу, ушы-Ӏэныгъэ изы кӀуапӀэ халпхъэмэ, узӀэ-хашӀӀэцт, мӀэфӀ ошӀуапшӀэм итыгъэ бзый фӀабӀ фӀэдэу кыппӀэплӀэштых. МуӀед хилхъышӀугъ ыкӀи ащ хилхъэгъэ гуфӀэбагъэр, шыӀэныгъэ лахъыр ары ежӀ ышӀхъэкӀэ фырымкыу-жыгъэр.

ЩыӀэныгъэр кыпфӀэгумӀэкӀырӀэп. Цыфхэм атебогъӀэгъэ гуфӀэбагъэр, гушысӀэ къабзэр кыуитыжыштыгъэп. Ар кӀэзымыгъӀэгъӀэ зыгъӀэр тын, из мы-хъужыынӀэу икӀутыгъэ. ЫкӀи ар МуӀед ымышӀӀэу шытыгъӀэп. Ау ар иушӀхъа-гъоу изы мафи щӀэч хилхъагъӀэп, зӀплӀэкӀыжыгъӀэп. ГъӀшӀэ кӀэкӀэ зӀрӀэхъуштыр ышӀӀэ фӀэдэу, исыд фӀэдэр мафи цыфхэм, лӀэпкыым афиусыгъ.

... УмышӀ сӀэц пае уидунай
нӀшхъӀэ, —
КъӀхъыежыштыгъэ сызыхыштыгъэ
узыр...

БЕМЫРЗЭ Зураб.

Си хэкууэ дыщӀэ губгъуэ

КӀуащ БетӀал и иужьрей усӀэхэм ящыщ зыр мыпхуӀэд псалӀэкӀэ еух: «лъахӀэ, узгӀӀэпкыгъуэм, сышӀӀэ хъэрэм, сыукӀ». И лъахӀэр зыпшӀӀэ шылакыым усакӀуэм, абы ирипагъу, иригушхуӀэ ихъаш и гъашӀэр — ар кыхош усӀэ куӀэдым: «КъӀэбӀэрдӀэ», «ХӀэку», «Си лъахӀэ», нӀгъуӀэшӀхӀэми.

Дунейм тетыху, лъахӀэр шигъӀӀлӀэ-кыуа кӀэжыуакыым КӀуащ БетӀал, и кӀа-рум кӀыхъыр хуилӀжыаш и хӀэкум, и гъашӀэр шхъузыхъ хуишӀлащ абы. У и жагъуэ хъур, гум кӀеуэр БетӀал и гъашӀэр пасӀэуӀэу кызыртыгъуныфӀэжарш — и кӀару илгыгъуӀэу, ишӀлар фӀэма-шӀэрэ нӀхъыбӀэжым хуӀэпагъуӀэу. ИлъӀэс 37-рӀэц БетӀал дунейм зӀрытетар.

«ГъашӀэр кӀэшӀӀэми, дзишӀӀэ Ӏут-кӀэ» — ар усакӀуэм езым и шхъӀэкӀэ зӀригъӀэунӀэхуар зӀкыым-тӀэукыым: дзишӀӀэ зыӀут гъашӀӀэм и удын машӀӀэ кытӀэхуакыым, и нӀгу шӀӀэкӀлащ абы и дыджри и хъӀэлӀэри. Цыху псӀэ ма-хӀэр, гуащӀэмашӀэр егъӀэдзыхъ апхуӀэд гъашӀӀэм, и шхъэр шӀрегъӀхъӀэ. АпхуӀэ-дӀэм ящышӀакыым БетӀал: гъашӀӀэм и нӀхъ дыджри зышӀӀэчыфын кӀарурӀэ гуащӀэрэ, лыгъэрэ цыхугъэрэ хӀэлӀаш. Абы шыхъӀэт тохъуӀэ ХӀэку зауӀшхуӀэм и зӀманым зӀрихъа лыхъужыгъэр — къӀэбӀэрдӀэ усакӀуэм Совет Союзым и

ЛыхъужӀ цӀэ лӀапӀэр кыфӀлашын ху-ейуӀэ ягъӀӀэгъуауӀэ шытащ абы шхъӀэкӀэ.

БетӀал и кӀалӀэмыпӀэм кышӀӀэкӀла-кыым уи гур зӀщызыгъауӀэ, уи псӀэр зыгъӀэхышӀӀэ зы сатыри зы уси. Ду-нейм тетыху, ар зыхуӀэлӀжар и хӀэкум-рӀэ и лӀэпкыымрӀэц, и хӀэкумрӀэ и лӀэп-кыымрӀэ уи пшӀэр лъагъ зӀрыхъунш ар и псӀэки, и шӀӀэныгъӀэки, и ӀуӀэху-шӀафӀэки зышӀӀэкъуар. ШӀӀӀӀэм мы-пхуӀэд псалӀэкӀэ еджӀгъащ усакӀуэр:

НӀхуӀгъӀфӀ узыншӀэу укъӀэклӀмэ,
СӀӀӀӀ ухъунхъэр уигу игъӀӀэ.
ПлӀӀӀ псӀор уи лъахӀэм

хуумышӀӀамэ,
УкӀытӀэ; жӀсӀц хъуам; умыгъуӀӀэ.
УкӀытӀэ, плӀӀӀӀӀ умышӀӀамэ, —
И фыгъуӀэм гъащӀӀэм ухънаш.
КуӀдышӀӀэ пшӀлауэ кыпфӀӀӀӀӀамэ,
УимыкӀыу уи пӀэм укынаш.

А псалӀэр усакӀуэм зыхужӀӀэр, псом япӀэрауӀэ, езым и шхъӀэраш: БетӀал зыкызыфӀӀӀӀӀӀӀ, зы напшӀӀэм куӀэд тӀэзылхъӀэ усакӀуэхэм ящышӀакыым, ишӀламерӀэ хуӀзӀфӀӀӀӀамрӀэ фӀӀэмашӀӀэу ихъаш и гъашӀэр. Езым и шхъэм ар тримылхъама, нобӀэрей шӀӀӀӀӀӀӀӀ иро-пагӀэ БетӀал хуӀэд цыхурӀэ усакӀуэрэ ди лӀэпкыым кызыртыгъӀэклӀам.

БетӀал и усӀэми, и гъашӀӀэми, и гуа-

шӀӀэми нобӀэрей шӀӀӀӀӀӀӀӀ хурадӀжӀэ я кӀарумрӀэ я лӀэжыгъӀэмкӀэ, я акылым-рӀэ я шӀӀэныгъӀэмкӀэ лӀэпкыым, хӀэкум хуӀэлӀжӀэн хуейуӀэ.

ПсӀэ къабзӀрӀэ гу шӀӀӀӀӀӀӀӀ зыла уса-кӀуӀэц КӀуащ БетӀал. Абы кууӀэ зы-хышӀӀӀӀӀ, кӀалӀэмыр ӀӀӀӀӀ пшӀӀамэ, ар бӀӀӀӀӀӀӀ зӀрымыхъунур, усакӀуэм, тхакӀуэм я псалӀэм мыхъӀэн ин дыдӀэ зӀрӀӀӀӀӀ.

БетӀал и усӀэр къӀэбӀэрдӀэ поэзием

Си хэку

Си хӀэкууэ дыщӀэ губгъуэ,
КъӀхъужӀэм и епӀэр,
Кавказым шынӀхъэ фыгъуэ,
Дохъэхыр птеплӀэ нӀр!
ЛъӀэгъуӀу из мазагъуэр
КышӀӀӀӀӀ уи шхъӀыгъу,
Нарт-Санэ — хушӀхъуэ дӀэгъуэр
КышӀӀӀӀ уи ЕсӀнтӀыгу.
Акъужьыр алӀп сӀхъуауэ
Уи ныдӀжӀэм шӀонлейтей,
Псы ӀӀлхӀэр ӀӀсӀэ пшӀлауэ
ТурбинӀхӀэр пхуагъӀэхъей
ПшӀэ уанӀэу Ӏуащхъэмахуэ
ПлӀыр сакъыу кыпшӀхъӀыштыц,
АузхӀэм шызырауэ
ӀӀц бӀжыгъэр вагъуэ лытыц.
ТеплӀафӀӀу мывӀэ гъуӀэгъуэм
Уи губгъуэр зӀрахъаш,
КӀыфӀыгъэр шӀыпӀӀэ дӀэгъуэм
ДыгъӀшӀӀэм шхъӀыштыгъащ.
ЖакӀлауэ шхъӀыштыгъащ уӀрхӀэр
Хы шхъӀфӀу мӀбырыб,
ТолъкунхӀэр, кӀыр кӀӀӀӀӀӀӀ
УбзӀншӀууууу! ӀзырӀӀ.
КъунапхӀэм пшӀагъуэ гуартӀэу
Бгы шхъуантӀӀӀӀӀ хъуӀӀӀу,
АкылыкӀэ шӀыр бӀӀӀӀӀӀӀ
ЖӀц-махуэм уопӀӀӀу.
БӀжыгъӀӀэ си хӀэкум

кыхохыдыкӀ, абы и фыпӀӀӀӀ, и лъа-гапӀӀӀӀӀ ящыщ зышӀ. «УӀэр мыхъуамэ, сыбгъэ дамӀншӀэт», «Гур зыдӀэкӀуэм кӀуӀфыр лыфӀшӀ», «УӀӀӀӀ фадӀэм кыхъӀыркыым», «Си псыхъуэ гуащӀ», «Си лъахӀэ», «Ухыгъэ» — ди поэзием уахътыншӀэ шхъуащ а усӀхӀэр, уса-кӀуэм и гушӀӀэм шызышӀӀӀӀӀ, и гушы-сӀэхӀэр и гурыгъу-гурышӀӀӀӀӀ кӀэ-зублӀэрӀӀӀ пшыналгъэ купшӀафӀӀӀӀӀ.

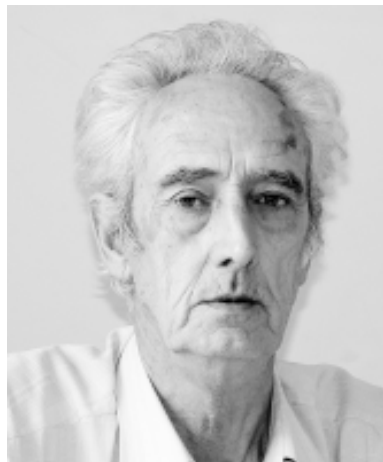
КӀӀЭРМОКӀУЭ Хъмид.

Зыгъуэр зытебгъӀӀӀӀӀ!
ИмызӀу зӀи бӀжыгъӀӀӀӀӀ
Кынакыым уи шӀымы гъуӀн!
КӀыр таж утеуӀуамэ,
ЗӀхохыр дыщӀэ макъ,
АузхӀэм шыбӀӀӀ мрамор,
ШӀогъуӀӀӀ домбеякъ.
ЗӀтетӀу унӀ инхӀэм
ДӀӀӀӀӀӀ зышӀӀӀӀ,
ШӀолӀап ӀӀр гуфӀӀэ блынхӀэм
УхуакӀуэм и сӀурӀт.
ХуӀӀӀӀӀӀ уи шӀу жӀсӀрхӀэм
ЗырачӀм пшӀэм йопыдӀж,
Нарт лӀӀӀӀӀ уи ӀӀ жыдӀжӀсӀрхӀэм
ТхъӀӀӀӀӀ кыгъӀӀӀӀ.
Уи цыхушӀӀ фышӀӀӀ хӀэлӀуэ
ЛӀӀжыгъӀэм гъуӀу дохыф,
УӀӀӀӀӀ зӀрылӀӀӀуэ
ГуфӀӀӀӀӀ зӀхотыф.
СӀӀӀӀ псӀохӀри шӀӀӀӀӀӀуэ
ШысӀошӀӀӀ сӀ уи дей,
УзӀӀӀ — сымыфыгъуэ!
Уи фӀӀӀӀ шӀы, КӀӀӀӀӀӀӀ!
УзӀӀӀ уӀ си хӀӀӀр
КӀӀӀӀӀӀӀӀ кызырхӀэм жӀсӀнӀт,
ӀуащхытӀымы я зӀхуакӀур
БгъуӀынкыым кызыхуӀт.
Си хӀӀӀӀӀ дыщӀэ губгъуэ,
ГъащӀӀӀӀӀ и епӀэр!
Кавказым и шӀы фыгъуэ,
Уи теплӀэм ӀӀфӀӀ ешӀӀ псӀӀ!

Москва.

28 — 30 июль 1947 гъ.

ТХАКИОМ ФЭГЪЭХЪЫГЪЭ ГУЩЫ

«Зымы ышлэрэн нэф кызышыжыщтыр!»

Пчэдыжым укьэтэдджыжи
сыхъатым уеплыгъ. Иофэн ащ
фэдиэу ар зынэсыгъэр, ащ
уимыгъэгумэклыми хъушт.
Иофыр о узэрэгужуагъэр ары.
Угужьогъах, ау Иофшлэлэр
арэп уздэгужуагъэр. Укышчи-
нагъ, ау мэшлокур арэп укы-
шызынагъэр. Шылыныгъэр ары
узшыгужуагъэр, Уахътэр ары
укышызынагъэр. Джыри зы
такыкъ тешлагъэми, ащ ук-
хъажыщтэп, такыкытлукли
упэлэшыщтэп, учъэжъа-
гъэкли пкӀэнчъ, удэпкӀэгъэ-
кли... Гъашлэм игъогу тетыгъэм
фэд, ау тэрэп ащ тетыр, ежъ
гъашлэм игъогу тыздытырешъ.

Тэ кытшлэшлы илъэс щэкӀ
къэдгъэшлагъэу, е илъэс тӀо-
кӀитӀу, е тӀокӀиш, ау къэдгъэ-
шлагъэр зы нэгъэупӀэлэгъум
фэдиэ имыкӀункӀи мэхъу. Зы
жыкӀэщэгъукӀэ дунаим ты-
кытехъани тытекӀыжыны
ылъэкӀышт. Ау хъун ылъэ-
кӀынба дунаим узэрэтетыгъэм
нахъи илъэс мин пчъагъэкӀэ
нахъыбэ къэбгъэшлагъэуи?!
Хъунэу сшлэшлы. Сэ ащ фэдэ
цӀыфи сэшлэ. Ар псаоу джыри
кысщэхъу. Ащ ышлэр Налбий,
ылъэкъуацӀэр Къуекъу. Ар
гъашлэм игъогу тетыгъэп, ащ
Гъашлэр игъусагъ. Ар нэгъэ-
упӀэлэгъукӀэ кӀэхъуи лӀэжы-
гъэп, ар илъэс мин пчъагъэрэ
цӀыф лӀэпкӀым дыщылагъ.

«Загъорэ, акылым кымы-
убыгъу, уахътэкӀэ гъэунэфыгъо-
нэгъэупӀэлэгъу горэкӀэ дунэ-
ешхор зэрэгъунэнчъэр пкы-
шӀоным зэхешлэ, ащ фэдэ
лӀэпчъ ныбжыи кыбгурумы-

лоштым псэ закъор ехъункӀэ,
акылыр джэуапынчъагъэм
къулайцызы ехъулӀэ, гуми
птагъэу зефызы. КӀодыжыпӀэн
зэрэщымылэр кызышылӀэгъорэ
гъунапкӀэр кыхъэнэфыкӀы фэд,
ау ащ ебэкӀонэу фиты ашыгъэ
щылӀэп...». Къуекъо Налбий
иповестэу «Къушхъэ ябгэм»
гушылапэу фишыгъэм щыщ
сатырых мыхэр. А повестым
еджагъэм кыгурӀо, ащ нэ-
фэшхъафэу зы произведение
ымытхыгъагъэми, Налбий
гъэшлэрэ саугъэт зыфигъэу-
жыгъэу адыгэ лӀэпкӀым ита-
рихъ кызыэрэхэнэщтыгъэр.
Иусэхэр, ифилософии куу, гуу-
зэу илъэпкӀэ фырилэр кызы-
эррилотыкӀырым зыщыбгъэ-
гуауазэм, зыуегъэгъэлӀэ-
жыи, унапӀэ икӀэбзагъэ зыды-
уегъэшлӀэжыи, ем фыщытыкӀэу
фыуилэм осэ гъэнэфагъэ фы-
уегъэшлы ыкӀи Адыгэм илӀ
зэрэпкӀэтым фэшлӀ «сыадыг»

оӀо кӀодыекӀэ зэрымкыуштыр
икъу фэдиэу зэхыуегъашлэ.
«Ер тэлэжышъ, нэужым зытэ-
умысыжыи. ЕтӀани икӀэрыкӀэу
Ер тэлэжыи...»

ТхъамыкӀэгъошхоу тилъэпкӀ
кырыкӀуагъэм икуупӀэ Къу-
екъо Налбий итыгъ, а лъэхъа-
ным шылагъэм фэдэу илъэ-
сишгъэм кӀэхъурэ кӀогъэ Урыс-
Кавказ заор ынэгъу кӀэкӀыжыи,
ыгукӀэ еушэтыжыи, улӀэгъэ
хылыгъэ зытӀыгъэм яуэ адешчъи,
лӀэрэмэ адӀлӀэ, машӀо зыкӀа-
дзэгъэ унэм кыкӀыжыи
ылъэкӀырэп. Ар лӀэпкӀэу кызы-
хъухъагъэм фэшшыпкӀэу
кӀэхъугъ, фэшшыпкӀэу шылагъ,
фэшшыпкӀэуи тыгъухэм ары-
лышът. «Къушхъэ ябгэм» шыщ
сатырхэмкӀэ ситхыгъэ кӀэу
фэсэшлы. «Мары нэбгыришчыи
ашхъэхэр пчэгъушхъэмэ апы-
лугъэх, зыр бзылфыгъэм
ышхъэ... Шъэожъыи лӀтахъом
ылъэкъуитӀу паупкӀыгъ, ылъэ-

джабгъуи, блыпкыи кыди-
убыгъу, гуаупкӀыгъ. ЫлӀамычӀэ
бэш пӀэщӀэ псыгъор чӀэфызагъ.

Мары бзылфыгъэ ныбжыи-
кӀэр ылъэкъуитӀу кӀэушхъу-
кӀыгъэу чзум кӀэлъырыс. Са-
бый ышӀо хэлъыгъ, ыныбэ
кырадзи, сэхуапӀэ аупкӀэ-
тэжыгъ — джыри Дунаем
кытемыплӀэгъэ сабыим лъы-
хъуштыгъэх... Мары чыгъ ха-
тэр кӀэзыгъэкӀыгъэм ипшы-
плагъэр, кӀамылышхъэ унэ
фыжъ цӀыкӀоу, чылӀэтэгъэ
гупсэфышлӀэу чыгъмэ ахэтыгъ,
ныкӀосты хъугъэ. Бэшэрэб ин
заулӀэ илӀ, делӀэ шыпкӀэ зэ-
хъулӀэхъу зашӀохэрэм фэдэ ары-
тыгъэн фае. ДзэкӀолӀ шӀошӀэ
пунтхъагъи джэхашъом телъ.
Унэ кӀыбым, кӀужъэе чыгыш-
хоу ныкӀоипӀэ ашыгъэм
лӀыжыи чӀэс. Чыгъым егъэкъу-
гъэу, ылӀэкӀхэр ылъэгъуанджэмэ
ателӀхъу шыс, ыпашхъэ илӀ
чыгъ хэтэ унэхъугъэм халпӀэ...»

ДЭРБЭ Тимур

Адыгэгур кытео

**Шылагъэх ыкӀи шылӀэх адыгэ лӀэпкӀым ицӀыф
шлагъохъу илъэпкӀэ кырыкӀоштым ыгъэгумэкӀыхъу, ащ
инеушрэ мафэ лъызыгъэкӀотэщт ныбжыкӀэхэм зыналэ
атезыгъэтыхэрэр. Ахэм зэу ащыщ Бэгъушъэ Адам.**

**Ар илъэс пчъагъэ хъугъэу арбитражнэ хыкумым
кризисым хэфэгъэ предприятиехэм гъэларышлӀагъу
егъагъэш ащӀажажъэ. Ащ имызакъоу, Адам предпри-
ниматель чанэу шыт, унэе предприятие зытӀуш иӀ. Мы
лӀэгаплӀэхэм ар анэмысызэ, апшъэрэ гъэсэныгъэ зызэ-
регъэгъотым, инженер механикэу ИофшлӀэлэ зэфэшъ-
хъафхэм алуэу производствэм илъэоянэхэр ыкӀугъэх.**

Бэгъушъэ Адам зэрихъэрэ
ИофшлӀэхэм адакӀоу лӀэпкӀэ
ИофшлӀэхэм агъэгумэкӀэу
Адыгэ Хасэм иисполком хэт.
Цыфхэр зэхичӀэнхэ елӀэкӀы.
Адам удэгущыӀэнкӀэ цыф
гъэшлӀэгъон, шхъэщытхъужыи-
ныр икӀасӀэп, зэрэгъэсагъэр
кысщэхъыи. Адыгабзэр дэгъоу
гулӀэу игушшысэхэр кырело-
тыкӀых. ИлӀэпкыгу кызыэрэ-
теорэр кысщэхъыи, адыгэм ыцӀэ
дахэкӀэ раӀоным емызӀэхъу
делажажъ.

ЗэштегъэукӀэ ахэр ешӀэх пӀон
плӀэкӀыштытӀэп, ИофшлӀэныбэ
егъэцакӀэми, лӀэпкӀэ Иофыр
щыгъупшӀэрэп, ащкӀэ уахътэ
кысщэхъыи. УищыӀэныгъэ
къэбгъашлӀэу уиужыгъо узэ-
кӀукӀэ, «сыд лъэужа къэзгъэ-
нэщтыр, сыдэуштыгъу агу сыкӀэ-
кысщэхъыи?» олошъ узэупчъи-
жыи. Джа джэуапыр сугушы-
лӀэгъу кытитыжыгъ. Игугъу
рашӀыжыишӀэу цыфхэм дэгъу
афишлӀэ шӀоигъу.

— Цыфыр кызыхъэхъухъу
зыщӀаплӀурэм мэхъанэ иӀ, лӀэпкӀэ
шӀулӀэгъур ащ хӀэплъхъанэу

щыт. СицӀыкӀугъом бэрэ ся-
тэжъ сыригъусыщтыгъ, ар зэ-
уабэми ахӀэлъжажъ, кысфилуа-
тэщтыгъэхэр джы кызынэсы-
гъэм сшхъэ кынагъэх, шылӀэ-
ныгъэм шысэгъэфедэх. Ащ
имызакъоу, тарихъым уеджа-
гъэу щытмэ, уилӀэпкӀэ нэмыкӀ
лӀэпкӀэхэм ямыгъэпшӀэн плӀэ-
кырэп. Сыд пае ахэм сафэмы-
дэн фая зэоӀожыи? Ащыщ
зышшышӀэу арӀэп, ащиз ухъуныр
ары. Уикультура бгъэбаин,
уилӀэпкӀэ бгъэдэхэн, убзэ уухъу-
мэн, лӀэпсэ пытэ ебгъэшлӀын
фае, — еӀо Адам.

Мы гупшысэхэр кытӀкӀэ-
хъухъэхэрэм алъыгъэлӀэсы-
гъэнхэм сугушылӀэгъу ыуж ит.
Хасэми а Иофхэр щыпхыра-
щых, гушлуагъоу кысщэхъэ-
щымэ хъушт ащ исатырхэм
илъэситӀум кыкӀоцӀ ныбжыи-
кӀабэ къахӀашӀэн зэралӀэкӀы-
гъэр. Дунаим тет цыф зэхэты-
кӀэм адыгэм ихӀэбзэ згъэфагъэ
зыхӀэлъ ныбжыкӀэр ары лӀэп-
кыым ыцӀэ дахэкӀэ къахъы-
гъэщыщтыр, лъагъу зылӀэты-
щтыр. Ау ащ нэсыфэ удӀэлэ-

жъэн фае. Бэгъушъэ Адамэ а
гупшысэхэр щыпхыришчыишӀэу
«НыбжыкӀэ Унэм» игъэпсын
ыуж ит. Ау чыгу Ӏахъ хабзэм
кызыэрэимытырэр пӀырохъу
кысщэхъу. Джащ фэдэу ар
зыгъэгумэкӀыхэрэм ащыщ гъо-
гухэм кӀатехъухъэрэ аварихэм
тикӀалӀэхэр бэу зэрэхӀагъадэ-
хэрэр. АщкӀэ хӀэкӀыпӀэу Адам
ылъэгъурэм ащыщ яцӀыкӀу-
гъом кысщегъэжыагъэу маши-
нэ зезыфэ зышӀоигъохэр ебгъэ-
джэнхэр. СигушылӀэгъу авто-
спортым иеджаплӀэ кызылӀуи-
хыным джырэ уахътэ ыуж ит.

НыбжыкӀэхэр зыгъасэу,
ягушхъэлэжыгъэ кызылӀэу,
япсауныгъэ зыгъэпытэу шылӀэ-
хэм спортыр зэу ащыщэу Бэ-
гъушъэм елӀытэ ыкӀи зэнэ-
кыкӀыгъэм ахӀэлъжырэ кӀалӀэхэм
спонсор ӀэпылӀэгъу араты. Ежыи
спортым фэцагъэу шыт.

КӀэухым кысщысӀомэ сшӀо-
игъу шӀулӀэным имызакъоу
Адам лӀыблэнагъэ зэрэхэлъыр.
Ар кӀеушыхъаты Абхъаз заоу
шылагъэм апӀэр сатырхэм ахӀэ-
тэу, тхъамыкӀагъо кызыхъу-

лӀэгъэ лӀэпкӀым зэрэкъоуцау-
гъэм. Игъусагъэхэм кӀалотэ-
жыу зэхэсхыгъ бырсыр уахъ-
тэм ар гъэрэу зауытым, лъы-
хъужыныгъэ кызыхыгъафэу
пым гушылӀэгъу зэрэдишлы-
гъэр. Ежъ бэ кытфимышӀота-
гъэми, кӀэкӀэу кыдгургигъэ-
лӀагъ.

— Адыгэ хъулыфыгъэр сы-
дигъуи зэфэныгъэм фэбэнэн
фае, — еӀо Бэгъушъэ Адам, —
кӀын хэфагъэм укъоуцонышъ,
узэрэфэгумэкӀырэп, зэрым-
закъор зэхэбгъэшшыкӀымэ ыгу
кӀэпӀэтыт. Джа гупшысэр зы-
дӀэсыгъэу кӀын хэфэгъэ лӀэп-
кыым сыделӀэнэу сыкӀогагъ.

Адамэ фэдэ кӀалӀэхэр непэ
щысӀэтэхыпӀэхъу, адыгэ лӀэп-
кыым фэгумэкӀыхэрэм ясатыр
нахъыбэ хъумэ, тилъэпкӀэ макӀэ
зызэриужыштыт, кызыэрэзэ-
тенэщтым щӀэч хэлӀэп.

ӀЭШЫНЭ
Сусан.

СурӀэтым итыр Бэгъушъэ
Адам.

Тезыхыгъэр Ӏэшынэ Ас-
лъан.

Лъэуж дахэ кыгъэнагъ

Цыф хӀалэмэтэу,
гъэсэныгъэм Иофы-
шлӀэхъу, КъБАССР-м
игурыт еджаплӀэ изас-
луженнэ кӀэлэегъа-
джэу КъошӀысэкъо
Нурхъэлый Мосэ
ыкӀом республикэм
иеджаплӀэхэм адыгаб-
зэмрэ литературэмрэ
зэращырагъэхъырым
хӀэуныгъэ егъэшлы-
гъэным, ащ фэгъэ-
хыгъэ тхыгъабэ кы-
дэгъэкӀыгъэным иӀа-
хышӀу хишӀыхъагъ.

КъошӀысэкъор
шӀэныгъэшхо зыбгъо-
дӀэлъ, Иофым егугъурэ
лӀэжыагъу, нэгъэсы-
гъэу пӀэчӀэ ӀэнатӀэм
фэкъулауэ шытыгъэ.
1962-рэ илъэсым кы-
сщегъэжыагъэу 2005-рэ
илъэсым нэс кӀэлэ-
егъаджэхэм яшӀэ-
ныгъэ зыщахагъэхъо-
рэ институтым ады-
габзэмрэ литерату-
рэмрӀэ икабинет ипашӀэу
Иоф ышлагъ.

НыбжыкӀэхэм ягъэсэ-
ныгъэрэ яегъэджэнрӀэ
гъэхъэгъэ инхэр зэрӀэхэм,
республикэмкӀэ гъэсэныгъэм
иоф зегъэужыжыгъэным
бэ зэрэхышӀыхъагъэм афӀшӀ
ащ КъБАССР-м игурыт
еджаплӀэ изаслуженнэ кӀэлэ-
егъэджэ цӀэ лъаплӀэр кыфа-
гъэшӀошагъ, КъБАССР-мрэ
РСФСР-мрэ ямедальхэмрэ
щытхъу тхылӀхэмрэ кыра-
тыгъэх.

КъошӀысэкъо Нурхъэлый
зышӀӀэщыгъэ пстӀуми цыф
гъэсэгъэшхоу, шыпкыашӀоу,
гушӀэбагъэ зыхӀэлъ цыфӀэу
агу кӀынэжыгъ.

КЪЭРДЭН Марит.

АБЫДЭ ХЫС: илъэс 51-рэ ыныбжъ, лъэпэлъаг, батыр пкъышъол зилэ цыф. Самбэмрэ дзюдомрэкIэ спортым имастер. «Урысыем физическэ культурэмкIэ ыкIи спортымкIэ иотличник» зыфилорэ бгъэхалъхэр кыфагъэшъошаг. Апшъэрэ гъэсэнугытIу иI: Адыгэ къэралыгъо клэлэгъэджэ институтымрэ СССР-м и МВД иапшъэрэ курсрэ кыуухыгъэх. Илъэсыбэрэ хэгъэгу кIоцI IофхэмкIэ органхэм Iоф ащишлагъ ыкIи ухъазырыныгъэ дэгъоу IэкIэлъыгъэр кыгъэшъыпкъэжъызе иIофшIэнкIэ гъэхъагъэхэр ышIыгъэх. УИН-м АР-мкIэ имежрайоннэ уголовнэ гъэцэкIэкIо инспекциеу N 7-м ипэцэ IэнатIэ зэрихъэзэ, подполковник звание иIэу отставкам кIуагъэ. Хысэ «зыфэдэ щымылэ цыфэу» алъытэрэм фэд. Щылэныгъэм илъэныкIо пстэумкIи зыфэмыгъэсагъэ щылэп: Адыгеим щызэлъашIэрэ музыкант, ижъырэ орэдыжъхэм ыкIи мэкъамэхэм якIэ-

угъоякIу, лъэпкъ Iэмэ-псымэхэм хэшIыкIышхо афырилэу ахэр ежъ ылэкIэ ешIых. Адыгэгъэшхо зыхалэ цыф. Тилъэпкъ итарихъ, икультурэ мыкIодыжъынхэм, зыкъягъэлэтыжъыгъэным илахъышхо хешIыхъэ, илъэпкъ ипатриот. Зигъэпсэ-фынэу тIысыжъыгъэ нахъ ышIэмэ, анахъ шIу ылъэгъоу, ыгукIэ ыгъатхъэу зыфэщэгъэ лъэпкъ искусствэм, анахъэу фольклорым, непэ ар ишъыпкъэу пыл: музыкальнэ Iэмэ-псымэхэр зэришIы-хэрэм имызакъоу, ежъми мэкъамэхэр кыырегъалох, фестивальхэм, мэфэкIхэм ахэлажъэ. Адыгэ Республикэм культурэмкIэ и Министерствэ лъэпкъ Iэмэ-псымэхэмкIэ иупчIэжъэгъу. Ащ нэмыкIэу Хысэ общественнэ IофшIэным ишъыпкъэу хэлажъэ. Адыгэ Хасэм икIутамэу АдыгэкIалэ щызэхъагъэм пэцэныгъэ дызэрехъэ.

Хасэм иIофшIэн зэрэзехищэрэм, ащ еплъыкIэу фырилэхэм, гъэхъагъэу, щыкIагъэу щылэхэм афэгъэхыгъэу джырэблагъэ Хысэ гущылэгъу тыфэхъугъ.

Лъэпкъым илъэгъохэш

— **Хыс, АдыгэкIалэ щызэхэщэгъэ Адыгэ Хасэу узипашэм сьд фэдэ пшъэрылъа зыфигъэуцужъхэрэр? Сьд фэдэ лъэныкIохэр ара анахъэу шъуналэ зытежъугъэтырэр?**

— Адыгэ Хасэм икIутамэ АдыгэкIалэ зыщызэхъагъэр бэшIагъэ, ау сэ ащ ипашэу сызагъэнэфагъэр илъэситIу хъугъэ. Тэ непэ анахъэу тызыдэлажъэрэр культурэм ылъэныкIэ кIэуцурэ Iофыгъохэр зэшIохыгъэнхэр ары. Политикэми загъорэ тыхъэу мэхъу, ау тэ политикэр кызэрэдгъуриорэмкIэ, непэ тикъэралыгъо, тиадыгъэ хэку рэхъатныгъэ илъыныр ары Iофыгъо шъхъалэу тлъытэрэр. ТиIэшъхэтетхэм ар дэгъоу къадэхъоу тэлытэ. Къэлогъэн фае АдыгэкIалэ ипашэу Хыатэгъу Налбыйрэ Адыгэ Хасэм хэтхэмрэ зэгъури-лоньгъэ дэгъу тазыфагу илъэу тызэрэздэлажъэрэр. Къыдгъуло зэгъурымылоньгъэм непэ зэрарышхо кытын зэрильэкIыштыр, уахътэри хъаулыеу зэрэпшIуи-хыштыр. ЕтIани, хабзэр кыбдемыIэу, узакъокIэ епхыжъэгъэ Iофыр узэрэфаеу кыбдэмыхъун ылъэкIыштыр. Хабзэм Iофыгъоу ригъэкIокIыхэрэм Адыгэ Хасэр чанэу ахэлажъэу ыублагъ. Ащ нэмыкIэу культурэм ылъэныкIэ ти Хасэ Iофтхъэбзэ зэфэшъхъафхэр зэрехъэх. Анахъэу ащ фэгъэзагъэхэр кIэлэ ныбжъыкIэхэр ары. Ахэр мы илъэсым фестиваль пчъагъэмэ зэрэхэлэжъагъэхэр лъэшэу гуапэ тшыхъугъ. Гущылэм пае, Элиста Дунэе фестивалэу щыкIуагъэм хэлэжъагъэх Тхъэгъэпсэу Байзэтрэ Абыдэ Артуррэ. Шъуашэхэр ащыгъхэу, ахэм тилъэпкъ ынапэ дахуу къагъэлъэгъуагъ. Джащ фэдэу Шъачэ щыкIогъэ фестивалымы тыхэлэжъагъ. Тыгъужэ Заурдин кызэIуихыгъэ Адыгэ унэу Краснодар дэтым пчыхъэ-зэхъагъэхэр щыретэгъэкIокIых, нэмыкI Iофтхъабзэхэми тахэлажъэ.

Джащ фэдэу илъэситIу хъугъэу АдыгэкIалэ шэмбэт кIэс Адыгэ джэгъу щызэхэщэгъэ. Ар ИнтернетымкIэ нэмыкI республикэхэу Къэрэпшэ-Шэрджэсым, Къэбартэ-Бэлъкъарым, хыIушъо Шапсыгъэм ащыпсэухэрэм зэлъашIагъэу щыт ыкIи ежъхэми ащ фэдэхэр зэхэщэгъэ ашIоигъоу тиныбжъыкIэхэм къафэтхэх. Къызэрэшъохэрэм имызакъоу, тиныбжъыкIэхэм тадэгъушылэ, зэшIохыгъэн фэе Iофхэу тапэ илхэр зыфэдэхэр агурэтэгъало, рэхъатныгъэ ахэлъэу, ешъоным, кIэным апыщэгъэхэ мыхъунхэу, машинэр зэрафэхъумэ зыфэсажъыжъынхэу тыкъаджэ. Ащ фэдэ зэхэхъэхэм АдыгэкIалэ ипашэхэр бэрэ къахэлажъэх. Iофтхъабзэхэр регъэкIокIыгъэнхэмкIэ Iэмэ-псымэу тищыкIагъэхэр тикIалэ ипашэу Хыатэгъу Налбый кытфищэфыгъэх. АщкIэ ащ лъэшэу тыфэраз. ЗэкIэ зыфатшIэрэр тиныбжъыкIэхэр ары. Ахэр ары тапэкIэ лъэпкъ Iофыгъохэр лъызыгъэкIотэщтыр. Арышъ, хабзэми Хасэми тилуи тишIи зэхэлъэу, тIэ зэкIэдзагъэу тызэдэлэжъэн фае — джары Адыгэ ХасэмкIэ пшъэрылъэу тилэр.

— **«Бзэр щымылэу лъэпкъыр щылэщтэп» ало. Тиньдэлъфыбзэ, тишэнхэбзэ дахэхэр зэрэтIэкIэзыжъхэрэм игумэкIыгъо бэрэ кьэтэлэты. Анахъэу кынэу щытхэм ащыщ къалэхэм адэс адыгэ унагъохэм абзэкIэ гущылэнхэр зэрэзэрамыпэсыжъырэр, ясабийхэм арагъэшIэным зэримыгъэгумэкIыхэрэр. Мы Iофыгъом о пшъхъэкIэ сьдэуцтэу уеплъыра? Сыда шIэгъэн фаеу плъытэрэр?**

— Адыгабзэм изэгъэшIэн ехъыллэгъэ Iофыгъохэр мызэу,

мытIоу Хэсапхъэм кышчы-тIэтыгъэх, тэри АдыгэкIалэ а Iофым тыштыгъушылэагъ. Ау сьд фэдизэу бэрэ игугъу пшIыгъэкIи а Iофыр уухынуу щытэп. Сабыим ищIыкIугъом кышчыублагъэу иньдэлъфыбзэ Iуплъхъан фае. ИщIыкIугъом ащ икIоу удэмылажъэмэ, нахъ ины хъу кьэси бэрэ пфыIулъхъэжъыштытэп. Арышъ, адыгабзэ зышарагъэшIэшт кIэлэцIыкIу IыгыпIэ кызыэлутхы зышIоигъоу кьэзы-Iохэрэри кытхэтых. Ар непэ тфызэшIомыкIми, ны-тыхэм тьялэу ясабийхэм адыгабзэр арагъэшIэнэу. Ар адыгэ пэпчэ ипшъэрылъ шъхъалэу щыт. Сыда Iомэ бзэр щымылэжъ хъумэ, лъэпкъыри кIодыжъын ылъэкIыштыт. Апэ дэдэ лъэпкъыр щызыгъалэхэрэм ащыщых бзэр, культурэр. Ащ фэгъэхыгъэу зыщысэ дэгъу кьэсхынуу сыфай. Мы илъэсым тинасып кыхыи, сикIалэу Артуррэ сэрырэ КIэрмыт Мухьдинэ тыригъэблагъи, икьэшъокIо купэу «Нэфым» тыригъусэу тилъэпкъэгъухэр зыщыпсэухэрэ къэралыгъохэу Иорданием, Израиль ташылагъ. Лъэшэу тигонлагъ Израиль ит адыгэ чылагъохэу Рихъаниерэ Кфар-Камэрэ ащыпсэухэрэр адыгэбзэ къабзэкIэ дэгъоу зэргъушылэхэрэр. Ащ къегъэлъагъо адыгэ лъэпкъыр зэрэмыкIодыгъэр. Илъэпкъыбзэ зыIумылър цыф тхъамыкIэу плъытэн плъэкIыштыт. Сыда Iомэ убзэ, уилъэпкъ уасэ афэмышIмэ, нэмыкI лъэпкъхэми уасэ кыпфашIыштыт. Къэ-логъэн фае IэкIыб къэралыгъохэм тазышцIэм шIэныгъэлэжъэу Бырсыр Батырбий зэрэтигъу-сагъэр. Ащ адыгэ хабзэм ехы-лэгъэ тхылэу а 1—10-рэ клас-схэм ащагъэфедэн алъэкIыштытхэр афищи аритыгъ. А тхылхэр тэ тиеджапIэхэми ащагошынхэу щытыгъ. Ахэм лъэшэу яшIогъэшхо къэкIонэу тэгугъэ. Бзэр зылэжъхэу, цыф гъэшIуагъэхэу Шъхъэлэхъо Абу, Бырсыр Батырбий фэдэхэр нахъыбэу тилэхэмэ, тыбзи тикულъ-

тури нахъышIоу кызырэрэзтэ-нэщтым щэч хэлъэп.

— **ТикIэлэ ныбжъыкIэхэр бэу гъогухэм зэрэтекIуадэхэрэр непэ анахъ гумэкIыгъоу тилэхэм ащыщ. Ешъуагъэхэу автомашинэ рулым кIэрэтIысхъэх, авариехэр ашIых, ежъхэр хэкIуадэх, нэмыкIхэри аукIых. ЩыкIыгъэхэу, утэшъуагъэхэу ныбжъыкIэхэм ахэтыр бэ хъугъэ. Ащ фэдэ зекIокIэ дэйхэр зезыхъэхэрэр гъогум кытещыгъэнхэм пае сыда шIэгъэн фаеу о плъытэрэр?**

— А зигугъу къэпшIыгъэ упчIэр непэ анахъ кыныгъошхоу тлъытэхэрэм ащыщ. Адыгэ Хасэм ия 15-рэ Зэфэсэу джырэблагъэ щылагъэм мы кыныгъор кышчытIэтыгъагъ. Непэ тикIалэмэ шIу афэтэшIэу тIозэ машинэ дэгъухэр къафэтэшIэфых, ар зэрафэнымкIэ Iызын кызытырэ тхылхэр ямыIэми. Арышъ, тикIалэмэ ямыIэ амалымкIэ, афэмыкIокIыштытхэмкIэ тэр-тэрэу машIом пэтэдэх. Ащ пае непэ хабзэмрэ Адыгэ Хасэмрэ кIочIэшхоу яIэр дгъэфедэн фаеу сеп-лы. Гущылэм пае, адыгэ чыла-гъохэм ныбжъыкIэхэм ямызакъоу, янэ-ятэхэри къегъэблэ-гъагъэхэу зэлукIэхэр ащышIы-гъэнхэ фае. Сыда Iомэ ны-тыхэр ары зэкIэ зэлъытыгъэр. Сэ сикIалэхэм водителъ удостоверен-иехэр къаратхэ зэхъум, къулы-къушIэхэм дэгъоу сыкъашIэ-щтыгъэ нахъ мышIэми, сшъхъэ-кIэ сыкIуи сьлэгъуагъэ нэлосагъэкIэ къафамыгъэуцунэу, зэрищыкIагъэм фэдизрэ агъэ-кIонхэу. Сыда Iомэ машинэм сэрэп кIэрысыштыр, ежъхэр ары нахъ. Мы Iофым зэкIэми ащ фэдэ екIолIакIэ фытилэ зыхъукIэ тикIалэхэм япсауныгъэ кьэты-ухъумэщт. ЯтIонэрэмкIэ, ешъо-ным лъэшэу иегъэшхо тиныб-

жъыкIэхэм къякIы. ЫпшъэкIэ игугъу кызырэрэщысшIыгъэу, IэкIыб хэгъэгум тызэкIом мазэ фэдизрэ тыкъэтыгъэти, зэ нэмыIэми шъоныр къаштагъэу тлэгъугъэп, хъуанэхэуи зэхэ-хыгъэп. Лъэшэу тыхъопсагъ якIалэхэм Iэдэб зэрэхэлъытмкIэ, зэрэзэфэсажъыжъхэрэмкIэ.

— **Хыс, общественнэ IофшIэнэу бгъэцакIэрэм дакIоу лъэпкъ Iэмэ-псы-мэхэм яшIын ылъэ, ижъырэ орэдхэм «псэ къапэогъэкIэжъы».** АщкIэ лъэпкъым урипатриот...

— ШыкIэпщын, пщынэ тIаркъу, пщынэ кьэб, къамыл зыфэпIоштхэр адыгэ культурэм щыщых. Илъэс заулэкIэ узэкIэ-Iэбжъымэ, а Iэмэ-псымэхэр тищылэныгъэ нахъ пытэу щыщ шIыжъыгъэнхэмкIэ тиIофхэр дэгъушхуагъэхэп. Джы непэ ащкIэ хэхъоныгъэхэр тшIыхэу тыублагъэ. Ар зишIушлагъэу сэ слъытэрэр ГъукIэ Замудин ыкIи ащ ыгъэсэгъэ кIалэхэу тичылэ-хэм адэхэр ары. Ахэм ащыщ орэдыIо купэу «Жъыум» хэтэу сишъау Артури. ШыкIэпщынэ зышIыхэрэри кьэзыгъалохэрэри нахъыбэ зэрэхъугъэхэм тимы-гъэгъушIон тлъэкIырэп. Джыры нэмыIэмэ, АКЪУ-м ащ фэдэ от-деление кышчызIуахыгъэу, ныбжъыкIэхэр щырагъаджэх. УикIалэ пIуныгъэ хэлпхъаным фэшI адыгэ орэдыжъхэм куп-кIышхо ахэлъ. Ар сэ сшъхъэкIэ дэгъоу сыушэтыгъэ. Сятэу Къэ-сэй орэдыжъхэр, IорыIуатэхэр дэгъоу ышIэштыгъэх, кыло-щтыгъэх. СищыкIугъом кышчы-ублагъэу ар сэри кысхиль-хъагъ. СикIалэхэмкIэ сэри ар лъысэгъэкIуатэ.

КИАРЭ
Фатим.

Сурэтым итыр: Абыдэ Хыс.

Зэшхэм анахыжъэу Нухмэн граждан заом ижъотыпэ дэдэ — 1919-рэ илъэсым къэхъугъэти, сабынгъо тынч илагъэп. Ыш-ышпыхъу нахыкӀэхэр плугъэн-хэмкӀэ янэ-ятэхэм ренэу кӀэгъэ-къонэу ялӀгъэ кӀалэм сабынхэр шӀу ыльэгъоу къэтӀджыгъ. Къоджэ еджапӀэр къызеухым кӀэлэ-егъэджэ сэнэхъатым нэмыкӀ къы-хихынэуи ыгу къыхагъэп. Нал-щык дэт кӀэлэгъэджэ училищыр къыухи, Малкэ гурыт еджапӀэу N 2-м Иоф щилӀэнэу къыгъэзэ-жыгъ.

КӀэлэгъэджэ ныбжыкӀэм са-бынхэр фигъасэщтыгъэх яны-дэльфыбзэ, лъэпкъ шэн-хабзэхэр,

ДзэлыкӀо коим хэхъэ-рэ къуаджэу Малкэ щып-сэуштыгъэхэ Хысэрэ Баблинэрэ кӀэли 3-рэ пшъэши 4-рэ зэдэгъо-тыгъ. Зэшхыгъусэхэм ахэр гъогу занкӀэ тыра-щэнхэ, гъэсэныгъэ тэрэз арагъэгъотын алъэкӀыгъ. Зын къыльфыгы 7-м ащыщэу зэши 3-м: Нух-мэн, Музэрэч, Мусэбый кӀэлэгъэджэ сэнэхъатыр къыхахыгъ ыкӀи ащ фэшъыпкъэхэу ягъашӀэ къахыгъ.

щегъэжъагъэу зыкӀэхъопсы-щтыгъэ сэнэхъатыр зэзыгъэгъо-тыгъэ кӀалэр инэу фаблэщтыгъ имурад дахэхэр, янэ къыль-фыгъэхэр зынэмысышпугъэхэри зэрахэтэу, гъашӀэм хигошӀэным.

— Адыгабзэмрэ лъэпкъ лите-ратурэмрэ сэ спсэ къызэрэфэбэ-кӀырэм, тичӀыналъэ фысиӀэ шӀу-лъэгъур сабын пэпчъ зэхез-гъэшӀэным сыкӀэхъопсэу сиӀоф-шӀэн гъогууанэ сытеуцагъ, — еӀо Мусэбый. — Ащ къыщыз-дэхъугъэ щыӀэмэ, ахэм альапсэр а гурышӀэ лъэшхэм къысхаль-хъэгъэ къарыумрэ гушхоны-гъэмрэ ары.

Ащ фэдэу ыгурэ ышъхьэрэ

65-рэ зэрэхъурэм фэгъэхыгъэу зэхашӀгъэ Урысые зэнэкъокъум Мусэбый имузей республикэм а 1-рэ чыплӀэр къыщыдихи, къэ-ралыгъо утыгум ращагъэхэм ахэ-фагъ. ИгъэхъэгъэшӀухэм апае Щытхъу тхылӀэрэ шӀухафтын лъапӀэрэ къыратыгъэх.

«Егъэджен» лъэпкъ проектм тегъэпсыхагъэу Урысыем шы-рекӀокӀыгъэ зэнэкъокъуми ар хэлэжъагъ. Ащ шатекӀогъэ кӀэлэгъэджэ анахъ дэгъухэм ахалыгъи, Мусэбый къыратыгъ Щытхъу тхылӀэрэ сомэ мини 100 шӀухафтынрэ.

Бзэмрэ хышӀхъэмрэ анэмыкӀэу ШъхьэныкӀор тхэными пыщагъ.

ШЪХЪЭНЫКӀО ЗЭШХЭМ ЯЛӀЭУЖ

яхъэгъу шӀу альэгъунхэу, игъо къызысырэм, ар къаухъумэным фэхъазырынхэу. «Гурэ гурэ зэлӀэсы» зэраӀоу, ежъ кӀэ-лӀеджакӀохэми Нухмэн шӀу альэгъуштыгъ, шъхъэкӀэфэ-ныгъэшхуи къыфашӀыштыгъ.

1940-рэ илъэсым ибжыкӀэ Нухмэн ыныбжыкӀэ къыте-фашӀ, къулыкӀу ыхынэу дзэм ащэ. Илъэс имыкӀу нахъ те-мышлагъэу Хэгъэгу зеошхор къежъэ ыкӀи апэрэ мафэхэм къа-щегъэжъагъэу заом имашӀо пэ-уцӀо. Зэп, тӀоп Нухмэнрэ ар зи-пэщэ купымрэ кӀодыпӀэ зери-фагъэхэр, ау текӀоныгъэр яеу къыхэкӀыжынхэр янасып къы-хыштыгъ. Ахэм яхылагъэу бэ янэ-ятэхэм къафитхыштыгъэри. Иаужырэ писъмэхэм ащыщ къышиӀоштыгъ Курскэ дэжъ щекӀокӀырэ зэо хылыгъэхэм зэра-хэлажъэрэр. «Сэ сыдигъуи сӀлошгъ мэхъу пым тызэрете-кӀоштыр. СыхэкӀодэн фаеу ыухыгъэмэ, тицӀыфхэм апае, шӀу дэдэ слъэгъурэ снагъжъ чыналъэ мамырныгъэрэ насыпрэ илын-хэм апае сищыӀэныгъэ зэрэсты-рэр зэжъугъашӀэ... Шъори, сиеджакӀохэми сызышӀыгъу-мыгъэгъуш...» — джащ фэдэ гушӀыӀэхэр итыгъэх Нухмэн иаужырэ писъмэу 1942-рэ илъэ-сым игъэтхэп мазэ къытхыжы-гъагъэм. А илъэс дэдэм Курскэ

пэмычыжъэу илъэс 23-м итэу зэолӀ пхъашӀэр, кӀэлэгъэджэ шӀагъор шыфэхыгъ.

Шыгъэу зэрихагъэхэм апае ШъхьэныкӀом Жъогъо Плгы-жым иорден къыратынэу къагъэ-лъэгъуагъэу щытыгъ. Нухмэн ыцӀэ ащыгъушшагъэп Малкэ гу-рыт еджапӀэу N 2-м иӀофышӀэ-хэм — еджапӀэм ащ ыцӀэкӀэ еджагъэх. ЫшнахыкӀэу Музэ-рарч къыугъонгъэ, Мусэбый зэты-ригъэпсыхъэгъэ школ музейм лыхъужыым фэгъэхыгъэ тхылъ-хэр (документхэр) чӀэлых, къа-джэм иурамхэм ащыщ Шъхъэ-ныкӀо Нухмэн ыцӀэ фаусыгъ.

Нухмэн заом зыхэкӀуадэм ыуж егъэджен ИофымкӀэ ышна-хыжъ илъэуж хымыгъэкӀокӀэн мурад ышӀэу Музэрарч ешӀы. ЫныбжыкӀэ еджапӀэм кӀоным джыри нэмысыгъэу, кӀэлэ-егъэджэ сэнэхъатым хэшӀыкӀ го-рэхэр фыриӀэ хъугъагъэ: ащ мафэ къэс ыльэгъуштыгъ Нух-мэн унэм къыздиыхьэрэ тетрадь-хэр, ахэм Иоф зэрадишӀэрэр, де-сэхэм япланхэр зэрэзыхыгъуцӀо-хэрэр, тхылъым уасэу фишӀы-рэр. Музэрарч а пстэум лъэшэу дахышӀыштыгъ ыкӀи рихъухъэ-гъагъ ины хъумэ, ежъыми кӀэлэгъэджэу Иоф ышӀэнэу.

Хэгъэгу зеошхом а мурадыр палъэкӀэ къызэпиутыгъагъэми, Музэрарч игухэлъ къыдэхъугъ.

1951-рэ илъэсым игъэтхэп мазэ ащ Малкэ къыгъэзэжыгъ ыкӀи ыгу рихъырэ ИофшӀэным Иоуцожыгъ. Иоф ышӀэзэ ар КъБКъУ-м тарихымыкӀэ ифа-культет чӀэхъэ, дэгъоуи къеухы. АпшӀэрэ классхэр илъэсыбэрэ тарихымыкӀэ ригъэджагъэх, шко-лым идиректор гъэсэныгъэмкӀэ игуадзэу Иоф ышӀагъ.

Зисэнэхъат хэшӀыкӀ ин фызиӀэ кӀэлэгъаджэм ригъаджэхэрэм шӀэныгъэ куу ялӀэным имызакъоу, яхъэгъу шӀу альэгъоу, ар агъэ-лъапӀэу щытынхэми мэхъанэш-хо ритыштыгъ. Ащ еджапӀэм му-зей хыалэмэт щигъэпсыгъ.

КӀэлэгъэджэ гумызагъэм иӀофшӀагъэ уасэ къыфашӀыгъ. Ащ къыфагъэшъошагъэх УФ-м, КъБР-м гъэсэныгъэмрэ шӀэны-гъэмрэкӀэ яминистерствэхэм, ДзэлыкӀо коим иадминистрация, ДОСААФ-м ящытхъу тхылъхэр, Лениным иорден, «Ветеран тру-да», нэмыкӀхэри. Ащ фэдиз гу-лыгъу къырапсыгъэм ежъ нахъ къахегъэщы ригъаджэхэрэм къыфырӀэ шӀульэгъуныгъэ къа-бзэр, уасэу къыфашӀырэр.

Илъэс 62-у ШъхьэныкӀо Музэрарч къыгъэшӀагъэм щыщэу 41-р егъэджен ИофшӀэным фи-гъэлэжъагъ.

Ышнахыжъэхэм ялъагъо лыигъэкӀотагъ ахэм анахыкӀэу Мусэбый. ИцӀыкӀугъом къы-

зэдиштэу, бгъодэлъ шӀэныгъэм къыгъэгъуэу егъэдженым апэрэ лъэбэкъухэр шызыдзыгъэ кӀэ-лӀэгъаджэм игухэлъхэр къызэрэ-дэхъуштым шӀэ хэлъыгъэп. Охътэ кӀэкӀым къыкӀоцӀ гъэхъэгъэ ин-хэр ышӀыгъэх, упчӀэжъэгъушӀоу ялагъ, шӀэпхъэ дахэ кӀэлэгъэджэ-хэми ригъаджэхэрэми аригъэ-лъэгъугъ. МакӀэп ащ адыгабзэр шӀу зэригъэлъэгъугъэр. Ригъэ-джагъэхэм ащыщыи ежъ илъагъо теуцагъэу, адыгабзэмрэ лите-ратурэмрэкӀэ кӀэлэгъаджэхэу гурыт еджапӀэхэм ащӀажажъэх. Зы илъэс къыхэкӀырэн Мусэбый ри-гъаджэхэрэм ащыщ КъБКъУ-м иадгъэ къутамэ, педколледжым ачӀэмыхъэхэу. Район, республи-кэ зэнэкъокъухэм икӀэлэеджа-кӀохэр ренэу ахэлажъэх ыкӀи чыплӀэ дэгъухэр щаубыгъи.

ШъхьэныкӀор ӀэпӀэсэныгъэ ин зыӀэкӀэлъ кӀэлэгъаджэ. Илъэс 45-рэм ехъугъэу егъэджен-пӀу-ныгъэ ӀэнатӀэр зезыхьэрэ Мусэ-бый зыщашӀэрэр ДзэлыкӀо коим изакъоп. Ащ иӀэпӀэсэныгъэ уасэ фашӀэу агъэфедэ республи-кэм ис кӀэлэгъэджабэмэ. Ащ ригъаджэхэрэр хэлажъэх «Сыб-зэ — спсэ, сидунай» зыфиӀорэ зэнэкъокъум. 1975-рэ илъэсым къыщегъэжъагъэу хышӀхэмкӀэ музейм ар иӀэшхьэтет. 2009 — 2010-рэ илъэс еджэгъум Текло-ныгъэшхор къызыдахыгъэр илъэс

«ТхэкӀо-усэкӀо ныбжыкӀэхэр» зыфиӀорэ кружокыр еджапӀэм щызэхышӀагъ. 2001-рэ илъэсым къыщегъэжъагъэу УФ-м ижур-налистхэм я Союз хэт Мусэбый игуапӀэу кӀэлэеджакӀохэр про-зэмрэ поэзиэмрэ яшӀэфхэм аще-гъэгъуауэх.

ШъхьэныкӀом иӀофшӀагъэхэм гу къальаытэу къанэхэрэп. Ащ къыфагъэшъошагъэх Урысые Федерациеми Къэбэртэе-Бэлы-къарми шӀэныгъэмрэ гъэсэны-гъэмрэкӀэ яминистерствэхэм я Щытхъу тхылъхэр. Илъэс 15 хъугъэу егъэдженымкӀэ апшӀэ-рэ категории зыӀэ кӀэлэгъаджэм «КӀэлэгъэджэ-методист», «УФ-м изаслуженнэ кӀэлэгъаджэ» зыфиӀохэрэр ифэшъошэ дэдэу къыфагъэшъошагъэх.

Къыхахыгъэ сэнэхъатым фэ-шъыпкъэхэу лэжъэнхэр Шъхъэ-ныкӀо зэшхэм яшэнышӀухэм ащыщ. Гу къабзэкӀэ Нухмэн рихыжъэгъэ Иофым псэ зэгу-хыгъэкӀэ пищагъ Музэрарчи. Янэ къыльфыгъэхэм ягъэхъагъэхэр ыгъэбагъохэу ыкӀошхэр зыщы-лэжъэгъэ гурыт еджапӀэу N 2-м егъэджен-пӀуныгъэ ИофшӀэным-кӀэ непи щыпӀэрыт Мусэбый.

Ышхэм къаыгъэшӀагъэр къыгъэшӀэнэу, мурадэу иӀэ пстэ-ури къыдэхъунэу кӀэлэгъэджэ ӀэпӀэсэм тыфӀэлӀао.

ЖЫЛАСЭ Марутэ.

КъызыхэкӀыгъэ лъэпкъыр, къызышӀыгъуэ чыналъэр шӀу зыльэгъоу, къэзыльфыгъэхэм лыгъэныгъэ афэзышӀэу, зыӀэпэ-рытххэм ахэр ащызыгъэлъэпӀэрэ усакохэу, тхакӀохэу, ныдэль-фыбзэкӀэ тхыгъэ пӀесэхэр зыгъэ-уцухэу, ахэр къэзышӀырэ арти-стхэу, зэхыхъэхэм къызыхэкӀыгъэ

лъэпкъыр ащилӀэтэу, адыгабзэкӀэ ордэ къыӀоу, хэкум зыпсэ хэтӀа-гъэу шыӀэр макӀэп. Ахэм зэу ащыщ титхыгъэ кӀэкӀэ зигугъу къышӀышӀыштыгъ. Къэбэртэе-Бэлы-къар Республикэм иорэдыӀо гъэшӀуагъэу Нэфышъ Чэримэ.

— Сыд фэдизрэ пчэгум ты-къыхагъэми, тыбзэрэ тыхабзэрэ

НЭФЫШЪ ЧЭРИМ: «ЗЭКӀЭ КЪЫЗЫЩЕЖЪЭРЭР НЫ-ТЫХЭР АРЫ»

зэдиштэхэу, зэрэзэдэдгъэлэ-жъэштхэм тыпылъ. Сызэрэгъу-гъэрэмкӀэ, ар къытӀпльхэрэми къытэдӀухэрэми зэхашӀэ, — еӀо Чэримэ. — «Сихэку сырипатри-от» плӀоу ор-орэу зыфӀэпложькӀэ зи къыкӀырӀэп, ащ фэдэу узы-лыгътэн зыльэкӀыштыр укъэзы-шӀэрэр ары. СызэрэгъугъэрэмкӀэ, зэкӀэри къызыщегъэрэр ны-ты-хэр ары. Шыпкъэ, гъашӀэм уриутэкӀызы, натӀэкӀэ зыгорэм уеуалӀэзэ зы Иоф еплъыкӀэ, зы лъэгъуныгъэ горэ къэушынкӀи мэхъу, ау нахыбэр, нахышӀур, нахъ дахэр къызыпкъырыкӀырэр ны-тыхэр ары. ЗэкӀэми зэрэт-шӀэу, Нэфышъым нахыбэу къы-Ӏорэр адыгэ ордэхэр ары. Мары ащ фэгъэхыгъэу къытиӀуагъэр:

— НэмыкӀ лъэпкъыбзэкӀэ ордэ къасӀокӀэ сянэ-сэтэхэр, лъэпкъыр схъожъэу арӀэп, ау нахышӀу дэдэу сызыфӀэщгъэ сиынӀдэльфыбзэ къэзгъанэу нэмыкӀыбзэкӀэ таушгъэу къэсӀо-штыгъ? Загъорэ нэмыкӀ лъэпкъхэм абзэкӀэ ордэ къасӀо сӀлоигъоу гушӀысэхэр сыгу къехъэх, ау сятэ къызырэсиӀогагъэу, «ежъ иер зымыльэгъужыкӀэрэм нэмыкӀыри фӀэльэгъуштыгъ».

Сэ сшъхъэкӀэ къекӀоу сэлъыгъэ узыдгъушӀырэ цӀыфым, гъэзет-еджэхэм, радиоим едӀухэрэм, телевизорым еплъыхэрэм зызэ-рафигъэзэн фаемкӀэ, ыгу рихы-хэрэмкӀэ уеупчӀыныр. Ащ лъэ-темытэу къыуигъэшӀлӀэшт уип-сэлъэгъу ыгу зыфӀэгъурэр, ыпсэ икӀасэр.

— «Хэку» псалъэр сэ зэсп-хырэр сыкъызыхэкӀыгъэ лъэп-

къыр ары, — еӀо а гушӀысэр пхырищыз Чэримэ. — Уилъпкъ шӀу плъэгъуным емыкӀу хэлъэп. Джащыгъур ары нэмыкӀ лъэп-къхэми дэгъоу уазыфыштыты-шъуштыр. УзэгъурыӀоу, лыгътэ-ныгъэ уазыфагу ильымэ, ныбжыи хыал-балык ухӀэфӀштӀэп. Ар апэ-рэ. ЯтӀонэрэр — шъхъадж зэ-рэфызэшӀокӀэу илъэпкъ ишӀуа-гъэ резгъэгъэкӀыштыгъэ.

— ЛъэпкъымкӀэ, пфызэшӀо-кӀыгъагъэмэ, апӀэдӀэ сыда пшӀлӀштыгъэр? — зыфӀсэгъазэ Чэримэ.

— Сикъарыу къыхъэу, сы-пӀэлъашынуу щытыгъэмэ, ады-гацӀэ зыӀэу, адыгэлъ зыкӀэтэу, адыгапсэ зыхэтэу мы чыналъэм тетыр зэкӀэ зэрэщытэу зы чыплӀэ щысылугъэижыштыгъэ.

ИСТӀЭПАН Залинэ.

ЗЭРЭНЫБЖЫКІЭХЭУ НЭГУМ КІЭТЫХ

Абхъазым ишъхъафитыныгъэ фэзэуагъэхэм ацлэ къетло зыхъуклэ, Темыр Кавказым шыпсэурэ лъэпкъхэм гуклэ зафэтэгъазэ. Къэбэртэе-Бэлъкъарым, Чэчэным, Дагъыстан, Къэрэщэе-Щэрджэсым, Краснодар краим, Адыгеим, нэмыкІхэм арыкІыгъэ клалэмэ лыгъэу зэрахъагъэр егъашІи тшыгъупшэщтэп. Лыхъужъэу фэхыгъэхэр патриот шыпкыэхэу тэлъытэх.

Хьодэ Адам

Шэуджэн Мурат

Мыкьо Аслъан

Грузием иуІшыгъэ купхэр заокІэ Абхъазым зебанэхэм къош Абхъазым апэу къоу-цуагъэмэ Хьодэ Адамэ ащы-щыгъ. Заор къемыжъэзэ А. Хьуадэр Абхъазым клоштыгъэ, республикэм бырсырхэр къы-щалэтынхэ зэралъэкІыштым шыгъозагъ. Патриот шыпкыэу зэрэщытыр гушыІэкІэ къылоу зыкІи зэхэтымыхыгъэми, изе-клэкІэ-гъэлпсыкІэхэмкІэ ыгу илър къэпшІэнэу щытыгъ.

Ежхэм яшІоигъоныгъэкІэ Абхъазым клорэ купхэм пэщэ-ныгъэ адызэрхыгъэ, А. Хьуадэм зэхэщэн Іофыгъохэр акъыл хэлъэу ыгъэцакІэщтыгъэх. Мы-екъуапэ икІырэ автобусым зы-щитІысхъаным Хьодэ Адамэ слъэгъугъагъэ. Нэшхэигъэм зэлъыштагъэу ар щытыгъэми, ыгу ихъыкІырэу къызыхигъэ-щыштыгъэп. Лыхъужъ шып-къэм ишапхъэхэм атетэу зекІо-щтыгъ.

Иныбджэгъумэ ягъусэу Аб-хъазым клонэу Шэуджэн Мура-тэ зигъэхъазырзэ, исабий къы-зэрэлыгъырэр зэхихыштыгъ, ау а уахътэм нарт клалэр къызэте-уцагъэп. Псымрэ чІыгумрэ зы-гъэстыхэрэ машІом хэхъагъ, къошхэм акъоуцагъ.

Адыгэ республикэ библиоте-кэм М. Шэуджэныр бэрэ шыс-лэгъуштыгъ. Усэхэр ащ ытхы-щтыгъэх, лъэпкъ тарихъ къэбар-хэр ыугъоштыгъэх. Янэу Нуры-ет къызэрэтиуагъэу, Адыгеир ащ зыми фигдадэщтыгъэп. Ипсы-хъохэм, ицІыф лыхъужъхэм лъытэныгъэу афишІырэр ищы-Іэныгъэ къышщигъэлыагъо шІо-игъуагъ. Шэуджэн Муратэ ныбджэгъушІоу илагъэмэ ащы-щэу Ацумыжъ Руслғанэ къыло-тэжърэмэ уадэу зыхъукІэ, нарт шъаом шыІэныгъэр шІу зери-лэгъуштыгъэр, янэ зэригъэлы-пэщтыгъэр псынІкІэу къыбгу-рэлэх. Лыхъужъым ыгу къыте-мыжырэми, шэн-хабзэу зери-хъэщтыгъэмкІэ къытхэт.

КІэлэ рэхъатэу Мыкьо Ас-лған атлетикэ онтэгъум пы-щэгъагъ. РСФСР-м изаслу-женнэ тренерэу Хьуажъ Мэ-джыдэ ыгъасэщтыгъ. Грузием заор къызырегъажэм, Мыкьо Аслған илахъылхэм ариуагъэп Абхъазым зэрэклорэр.

ЩыІэныгъэр шІу зылъэгъу-щтыгъэ адыгэ клалэр бэгъашІэ мыхъугъэми, лъэуж хэхыгъэ къыгъэнагъ. ЗэрэныбжыкІэу ар тынгу кІэт.

Хьодэ Адамрэ Шэуджэн Муратэ ацІэхэр еджапІэхэм афаусыгъэх. Мыкьо Аслған къызыщыхъугъэ къуаджэу Улапэ иурам шъхъалэхэм ащыщ ыцІэкІэ еджагъэх. Автобус къэуцупІэхэм, нэмыкІхэм лыхъужъхэм ацІэхэр афау-сыгъэх. Лыхъужъхэм ацІэкІэ спорт зэнэкьокъухэр зэхашэх. НыбжыкІэхэр патриотхэу, ин-тернационалистхэу плугъэнхэм фэшІ лыхъужъхэр сыдигъуи щысэтэхыпІэу тилэщтых.

Тиспортемен анахь дэгъухэр

Щытхъур республикэм къыфахы

2010-рэ илъэсым Адыгэ Республикэм испортсмен анахь дэгъухэу нэбгыри 10 къыхахыгъ. Спортм лыхъужъыныгъэ щызезыхъэхэрэм, республикэм ипатриотхэу зэрэщытхэр спорт зэнэкьокъухэм къащызыгъэлъэгъон зылъэкІырэмэ тигуапэу ацІэ къетэлэ.

1. Пономаренко Валерий — спорт щэры-оныр, тренерыр Гуляйченко Георгий.
2. Абазэ ИсІгъам — боевой самбэр, трене-рыр Хьэпэе Хьамид.
3. Галстян Арсен — дзюдор, тренерыр Ро-манов Игорь.
4. Хьушт Ахьмэд — самбэр, тренерыр Хьэш-хъуанэкъо Айвар.
5. Чэсэбий Абрек — самбэр, тренерыр Хьот Юныс.
6. Ордэн Андзаур — дзюдор, тренерыр Бе-данэкъо Рэмэзан.

7. Алифиренко Александр — спорт щэ-рыоныр, тренерыр Алифиренко Сергей.
8. Вислогуров Руслған — спорт щэры-оныр, тренерыр Пчелинцев Вячеслав.
9. Гарбуз Мария — гандбол, тренерыр Рев-ва Александр.
10. Борсэ Астемыр — кикбоксинг, трене-рыр Сихъу Казбек.

Тиспортемен анахь дэгъухэм, ахэр зыгъэ-сэрэ тренерхэм тафэгушІо, ямедальхэм ахагъэ-хъонэу афэтэлэ. Шьопсэу, спортом илхъужъ-хэр!

НэкІубгъом итхэр зыгъэхъазырыгъэр ЕМТІЫЛЪ Нурбий.

Редактор шъхъалэр
ДЭРБЭ Тимур

Редактор шъхъалэхэр:

ХЬЭШІУЦІЭ Мухъэмэд

ТХЪАГЪЭПСЭУ Уцужыкыу

■ Зэхэзыщагъэ-хэр:
Адыгэ Республи-кэм и Къэра-лыгъо Совет —
Хасэр, иминист-
рэхэм я Кабинет

■ КъылдзыгъэкІырэр:
Адыгэ Республикэм лъэпкъ
ІофхэмкІэ, ІэкІыб къэралхэм
ащыпсэурэ тилъэпкъгъу-
хэм адырлэу зэкпы-
ныгъэхэмкІэ ыкІи къэбар
жъугъэм намалхэмкІэ
и Комитет

■ Зышаушыхъатыгъэр:
Урысые Федерацием хэутын
ІофхэмкІэ, телерадиокъэтын-
хэмкІэ ыкІи зэлъыІэсыкІэ
амалхэмкІэ и Министерствэ
и Темыр-Кавказ чІыІэ
гъэІфышІалІ, зэраушыхъа-
тыгъэ номерыр
ПИ №10-3892

■ Зышыхъауырэ
ОАО-у "Полиграф
тедзапІэу "Адыгеир",
385000,
к. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

■ Редакциер зыдэшылэр:
385000, к. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр, 197.
Телефонхэр: приемнэр — 52-16-79,
редактор шъхъалэм иапэрэ гуадзэр —
52-49-44, редактор гуадзэр — шъэдэ-
кІыжъ зыхъырэ секретары — 52-16-77.
E-mail: adyvoice@mail.ru

■ Пчъагъэр
4668
Индексхэр
52161
52162
Зак. 3513

Гъэзетым къыхиутыхэрэм мышъыпкъагъэу къахафэхэрэмкІэ къэзытхыгъэхэм пшъэдэкІыжъ ахы. Къатхэхэрэмрэ гъэзетым шылажыкхэрэмрэ яепІыкІэ зэтемыфэн ылъэкІыщт. Гъэзетеджэхэм къытфагъэхырэ тхыгъэхэр зэхэтфыхэрэп ыкІи къэзытхыгъэхэм аІэкІэдгъэхъажыхэрэп.

Лъэпкъ культурэмрэ шІэжымырэ

Инеушчырэ мафэ орэбагъо

Лъэпкъ хъызмэтхэмрэ Іэшлагъэхэмрэ я Адыгэ республикэ Гупчэ ипа-щэу Нэгъуцу Аслған ты-зыІокІэм, общественнэ пшъэрылхэм ямэхъанэ, шІэжыыр плуныгъэм къы-зэрэщэжыэрэм, нэмыкІ-хэм татэгущылагъ.

— УиныбжыкІэгъум пшІо-гъэшІэгъоныштыр макІэп, — еІо Нэгъуцу Аслған. — Тэхъутэмы-къое гурыт еджапІэм адыгэ къэшъокІо ансамблэу щызэха-щагъэм Ожубанэкъо Ибрахымэ ипэщагъ. Лъэпкъ шъуашэхэр тшыгъэхэу тыкызырэршгорэм тырыгушхоштыгъ.

— *Къашигъом цІыфыр еІу. Адыгэ къашигъэхэмкІэ цІыфмэ сыда къафэщыгуаутэщтыгъэр?*

— Тэхъутэмыкыуае игъунэгъу Северскэ районым, Краснодар, Шъачэ, Ставрополь, Новороссийскэ, анахъэу Чыгу Залэм, Мые-къуапэ, нэмыкІхэм ташылагъ. Къуаджэм уикІыгъэу фестивалъ-хэм уахэлажэ зыхъукІэ узыпыл творчествэр къызэрэбгъэлыагъо-рэм даклоу, узылукІэгъэ артистхэм уакІырэплъы, уишІэныгъэ хэо-гъахъо. Тилъэпкъ итарихъ, ишэн-хабзэхэр тиконцертхэм къащы-тлуатэхэзэ, адыгэмэ шыІэныгъэм къыштакІугъэ гъогум тэри нахы-шІоу зыщыдгъэгъуазэщтыгъ.

— *Сэнэхъатэу къыхэщыгъуштыгъэр адыгэ къашигъэхэмрэ язэп-хыныгъэхэм, ансамблэм къышщышъоштыгъэхэм язупшысакІэ зыфэдэгъэр къытфэІуатэба.*

— «Сэ сыпатриот» ыІозэ зи ыІгъэ теожыштыгъэп, ар дэгъоу къэсэшІэжы. ТикІэлэегъаджэмэ шысэ атетхыштыгъ. Жъажыый Хьызыр, ХьакІэгъогу Къэсэй, ШъуапцІэкъо Чэмал, нэмыкІхэри тиансамблэ хэтыгъэх. Ясэнехъатхэр культурэм езыпхыгъэхэри къахэкІыгъэх. Сэ мэкъумэщ институтэу Краснодар дэтым сыше-дженэу зесэгъажэм адыгэ къэшъокІо куп зэхэтщэгъагъ. Ректо-рэу тилэгъэ Варухэ культурэмрэ еджэнымрэ зэрэзэпхыгъэхэм мэ-хъэнэ ин ритыштыгъ. Адыгэ шъуашэхэр, тшыкІэгъэ музыкальнэ Іэмэ-псымэхэр къытфаригъэщэфыштыгъэх. Ахъшэу культурэм хап-лхъэрэр шыІэныгъэм къызэрэщыотэжыырэр тлэгъуштыгъэ. Пу-тевкэ зэратыгъэ нэбгырибгъумэ сахэтэу Чехословакием тызэра-гъэкІогагъэр сщыгъупшэжырэп.

— *Институтыр къызыоухым комсомолым, профсоюзым, нэмыкІхэм Іоф ащыпшІагъ. Ансамблэу узыхъыгъэм уфызэп-лэкІыжъэу уахътэ къыокІугъэба?*

— Тауж къыкІыштыхэм тегъушчысэщтыгъ. СшынахыкІэу Хьы-сэ, ащ иныбджэгъоу Делэушэкъо Адамэ сызышеджэгъэ инсти-тутым чІахъахи, ансамблэм иІофшІэн лъагъэкІотэгъагъ.

— *Лъэпкъ хъызмэтхэмрэ Іэшлагъэхэмрэ я Гупчэ урипаш. ІофшІалІэ къызыщыгъуштыгъэр зэгорэм хэклитэкъупІэу щытыгъ.*

— Амылжыырэ чІыгоу хэклыр зыщыратэкъуштыгъэр курбышхоу щытыгъ. Чырбышым хэшІыкІыгъэ унэу дгъэпсыгъэм мастерской-хэр къышщызлусхыгъэх. Чыгъ 1600-рэ згъэтІысыгъ. ПсынэкІэчыр къабзэ, псыхъом къуашъохэмкІэ ушесын олэкІы — зыгъэпсэфыпІэ шІагъу.

— *КІэлэцІыкІумэ анае кушгъэхэр, нысхъапэхэр ошІых, уипхъэкІычхэм, Іанэхэм цІыфхэр къакІэупІэх.*

— Шухъафтын пкъыгъохэр сэшІых. ГъучІым тапэкІэ хэсшыкІыштыхэм сягупшысэ. Нартхэм якІышхэм ащашыштыгъэ пкъыгъохэр лъэхъанэу тызыхэтым диштэхэу къэзгъэлыагъохэ сшІонгъу. Керамикэри згъэфедэщт.

— *Узэджагъэмрэ Іофэу пшІэрэмрэ зетекІыхэу къысцэхъуи, ебгъэжыагъэр зэрэлыбгъэкІотэщтым сицыхъэ телъ. Обще-ственнэ движениеу «Адыгэ Хасэм» итхъаматэ уригуадз. Уахъ-тэр...*

— Уахътэр сфекъумэ укыкІэупІэ пшІоигъуа? (Аслған мэщ-хы, илэшлагъэхэм алъэныкыокІэ маплъэ). Уахътэр пфимыкыуыр нахышІу. Узыфежыэрэ Іофым лъапсэу фэпшІыгъэр пфэмыгъэ-пытэмэ, хэта бгъэмысэщтыр? БгъэцкІэнэу пшІоигъомкІэ Сыбыр къыкІынхыш, ІэпыІэгъу къыпфэхуштыхэп. Тинахыжымэ тэ къыт-фышанагъэр тымыгъэлъэпІэшумэ сыда зыгорэхэр зыкІэдгъэмы-сэщтыхэр?

— *Республикэм культурэмкІэ иминистерствэ, общественнэ движениехэр, еджапІэхэр ІэпыІэгъу къызэрэпфэхъухэрэр сэшІэ. УигухэлъышІухэр къыбдэхъунхэу, ткъош республикэхэм, кра-им, ІэкІыб хэгъэгухэм арыс тилъэпкъэгъумэ уиІофшІэнкІэ нахышІоу уалыІэсынэу пфэтэлэ.*

— Тхъагъэпсэху сигупшысэхэр къыздэзыгошчыхэрэр. ИлъэсыкІэ хьяр къякІунэу афэсэлэ.

Сурэтым итыр: Нэгъуцу Аслған.